

POHJOISET RITARIRITUAALIT EERIKINKRONIKASSA

Verta, viiniä, juhlia ja valtaa

Alexi Martikainen
Maisterintutkielma
Historia
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2022

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Jyväskylän yliopisto
Tekijä Aleksi Martikainen	
Työn nimi Pohjoiset Ritarirituaalit Eerikinkronikassa – Verta, viiniä, juhlia ja valtaa.	
Oppiaine Historia	Työn laji Pro-gradu tutkielma
Aika Toukokuu 2022	Sivumäärä 77
Tiivistelmä <p>Maisterintutkielma käsittelee pohjoisia ritarituaaleja keskiaikaisessa Eerikinkronikassa. Ritarirituaalien aikaisempi tutkimus on jäänyt varsin vähäiseksi Eerikinkronikan suhteen, joten tämä aihe on varsin hedelmällinen tutkimuskohde ja valaisee erityisesti ritarirituaalien taustaa ja käyttöä kronikassa. Tutkielmassa syvennytään ritarirituaalien merkityksiin ja taustoihin, joita kronikassa esiintyy sekä niiden käyttöön keskiaikaisen maallisen ja henkisen rälssin elämässä. Tutkielmassani vastataan kysymyksiin siitä, että millaisia rituaaleja pohjoiseurooppalaiseen ritariuteen liittyi, miten nämä rituaalit ilmenivät kronikassa, mitkä olivat rituaalien perimmäiset tarkoitukset ja miksi niitä tehtiin. Lisäksi tutkielmani vastaa kysymykseen, mitä Eerikinkronikka kertoo kirjoitusaikansa rituaaleista, kulttuurista, käsityksistä ja tavoista. Tutkielmassa esitetään ja eriytetään seikkaperäisesti erilaisia ritarirituaalien muotoja, joita kronikassa esiintyy ja selvittää keskiajan ritarirituaalien merkitystä. Tutkimuksessa metodeina ja työkaluina toimivat lähilukeminen, diskurssianalyysi, lähdekritiikki ja narratiivinen analyysi. Painettuna alkuperäisaineistona tutkielmassa toimii Rolf Pippingin versio Eerikinkronikasta ja lisäksi avustavina lähdeaineistoina esimerkiksi käännettyjä versioita kronikasta sekä aikaisempaa keskiajan historiantutkimusta.</p> <p>Erilaisten ritarirituaalien muodot esiintyivät keskiajalla sosiaalisella, fyysisellä ja uskonnollisella tasolla, jotka sitoutuivat ritarien arkeen ja elämään erilaisten tapahtumien, kuten turnajaisten ja juhlien ja yhteisöllisten kokemusten, kuten ritariaksi lyömisen ja symbolien käyttämisen kautta. Rituaalien tarkoituksena oli rakentaa yhteisöllisyyttä ritarien keskuudessa ja lujittaa kuninkaan valtaa ja suosiota. Tutkielmani tuloksia voidaan hyödyntää pohjoisten ritarirituaalien ymmärtämisen taustoittamiseksi tai keskiaikaisen tapakulttuurin tutkimisen apuna. Tuloksia voidaan myös hyödyntää esimerkiksi pyrittäessä ymmärtämään keskiaikaisen yhteiskunnan ainutlaatuisia ja erikoisia tapoja.</p>	
Asiasanat keskiaika ritarit rituaalit Eerikinkronikka kronikka kronikat kuningas kuninkaat juhlat veri viini historia suomen historia	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

Sisällys

1	JOHDANTO.....	7
1.1	Eerikinkronikka ja keskiaikaiset ritarikronikat.....	7
1.2	Tutkimuskysymykset.....	10
1.3	Aikaisempi tutkimus.....	11
1.4	Eerikinkronikan versiot aikaisemmassa tutkimuksessa ja lähdeaineistot.....	16
1.5	Tutkimuksen metodit.....	17
1.6	Rituaalit keskiajalla.....	22
2	RITARIRITUAALIT EERIKINKRONIKASSA.....	29
2.1	Juhlat ja pidot.....	29
2.2	Tanssi ja leikit, ruoka ja juoma.....	31
2.3	Pidot ritariyhteisöä koossapitävänä voimana.....	34
2.4	Häät ja kruunajaiset – sosiaalista pääomaa.....	36
2.5	Vastavuoroisuus hyveenä.....	39
3	LINNAT, KARTANOT, VOIMA JA VALTA.....	41
3.1	Linnojen rakentaminen vallan symboleiksi.....	41
3.2	Ritaripelit ja leikit.....	44
3.3	Linnat, kartanot ja niiden haltijat.....	46
3.4	Joukkojen koostumus, hierarkkinen järjestys ja tunnukset.....	48
3.6	Panttivangit, vangitseminen ja murhat.....	51
4	KRISTINUSKON VOITTO JA RITARI-IHANNE.....	56
4.1	Viikinki-ihanteen hävittäminen – etelästä saapuneet ritari-ihanteet.....	56
4.2	Kristinuskon symbolien käyttö.....	57
4.3	Papit ja ritarit.....	60
4.4	Kun pakanat, barbaarit ja kristityt kohtaavat.....	61
5	YHTEENVETO.....	64
	Lähteet.....	69

1 JOHDANTO

1.1 Eerikinkronikka ja keskiaikaiset ritarikronikat

Pystysuoralla pulpetilla raapustaa sulkakynä ja pergamentille tarttuu metallipohjaisen musteen sanoja. Keskiaikaisiin käsikirjoituksiin laajasti perehtynyt romaanisen filologian professori Outi Merisalo maalaa osuvan kuvan keskiaikaisesta kirjoitusprosessista.¹

Merisalon kuvauksessa kirjoittaja jää anonyymiksi, nimettömäksi ja tuntemattomaksi. Tämä olikin tyypillistä keskiaikaisille kronikoille, kuten Eerikinkronikalle. Eerikinkronikan kaltaisissa teksteissä tärkeimmässä asemassa olivat itse kertomus ja kertomukset henkilöt; kirjoittaja ei ollut oleellinen (ellei ollut yksi näistä kertomuksen henkilöistä). Eerikinkronikka on nimetty herttua Erik Maununpojan nimen mukaan² - jonka sukulinja vallitsee itse kronikan tapahtumissa. Kronikoissa on usein pyritty korostamaan suuria persoonia ja valtiaita,³ joten kronikan tarkoituksena on ollut esimerkiksi oikeuttaa tiettyjen ihmisten valtaa erilaisten rituaalien kuvausten, tekojen ja kertomuksien kautta. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, etteikö kysymys kirjoittajan henkilöllisyydestä olisi kiinnostanut tutkijoita. Päinvastoin kirjoittajan henkilöllisyydestä on esitetty, erilaisia arvioita kirjoittajasta esitetty jonkin verran.

Henkilöllisyyden sijasta merkityksellisistä on kuitenkin se, että kirjoittaja on hallinnut aikakaudelle ominaisen proosan ja lyriikan. Kronikan on kirjoittanut epäilemättä eliitti itseään

¹ Merisalo 2003, 27.

² Line 2007, 386.

³ Eerikinkronikan tapauksessa Sverkerien ja Eerikin sukujen välisiä riitoja.

varten, nostaakseen omaa asemaansa, mutta sen maailmaan on myöhemmin päässyt myös tavalliset ihmiset käsiksi.⁴

Eerikinkronikan alkuperäiskirjoitus ei ole säilynyt vaan se tunnetaan 1400-luvulta peräisin olevina jäljennöksinä, kuten joidenkin muiden vanhojen tekstien tapauksissa.⁵ Kronikoita tavallisesti kopioitiin, jotta niitä pystyttiin lukemaan myös myöhäisemmässä vaiheessa ja samalla niiden säilyvyys pyrittiin takaamaan. Eerikinkronikan kirjoittaja on luottanut lähteisiin, jotka ovat nyt kadonneet tai ovat olleet kirjoitusvaiheessa ainoastaan suullisia.⁶

Mallinsa Eerikinkronikka on saanut suosituista saksalaisista ritarikronikoista. Eerikinkronikan vaikutus suomalaiseen historiankirjoitukseen ja historiakuvaan on ollut merkittävä, koska siinä käsitellään ensimmäisiä tehtyjä ristiretkiä Suomeen ja avaa hieman Suomen asemaa Ruotsin vallan ajalla. Kronikka on itsessään kenties tunnetuin lähdeosa ja kronikka keskiajan Ruotsista.⁷

Kronikka kuvaa pääosin Suomen ja Ruotsin keskiaikaa 1200-luvun alusta jatkuen 1300-luvun jälkeen.⁸ Kronikan aikakausi keskittyy tarkemmin vuosille 1250–1319 joten on syytä huomioida, että ensimmäistä Suomeen tehtyä ristiretkeä siinä ei esimerkiksi käsitellä. Tämä ei ole yllätys, sillä historiantutkimuksessa on muutenkin kyseenalaistettu ensimmäisen (ja toisen) ristiretken olemassaolo.⁹ Lisäksi toisen ristiretken kohdalla ajallisia arvioita on pyrkinyt tekemään esimerkiksi historiantutkija Jarl Gallén, joka on antanut ajatuksen ristiretken vieläkin aikaisemmasta vaiheesta.

Eerikinkronikka on riimikronikka ja runoteos. Riimikronikalla tarkoitetaan keskiaikaisen runoepiikan tyylilajia, runonmuotoista esitystä ja sana riimi viittaa siihen, että se on kirjoitettu loppusoinnolliseen runomuotoon.¹⁰ Näitä kutsutaan knitteleiksi¹¹ eli ketjusäkeiksi.¹² Värssy-
muotoon kirjoitettu kronikka on todennäköisesti saanut vaikutteensa alun perin keskiajan

⁴ Lamberg 1998, 74.

⁵ Lönnroth & Linna 2013, 45.

⁶ Line 2007, 125.

⁷ Harrison 2020, 113.

⁸ Keskiaika noin 500–1500 jaa.

⁹ Line 2007, 439–440; Tarkiainen 2010, 99–100.

¹⁰ Lönnroth & Linna 2013, 31.

¹¹ Kalikkasäe; tavallisesti nelipolvinen pareittain loppusoinnollisista säkeistä rakentuva saksalaisperäinen runomitta.

¹² Lönnroth & Linna 2013, 32–33.

saksalaisista kronikoista.¹³ Kronikan alkuperäisyys ja värssymuotoisuus juontaa juurensa myös sankarirunouteen, joka saapui Ranskasta ensin Saksaan ja tämän myötä Ruotsiin. Aikaisemman ajatuksen Ranskan ja Saksan kautta Ruotsiin saapuneesta ritarirunoudesta on myös tuonut esiin väitöskirjassaan aate- ja oppihistorioitsija Samu Sarviaho. Mielenkiintoisena lisänä Sarviaho on tuonut myös esiin sen, että Pähkinäsaaren rauhaa ei Eerikinkronikassa mainita¹⁴ - tämä johtunee siitä, että kronikan tarkka kirjoitusaika ei ole täysin varma, mutta tuoreimmat ruotsalaiset tutkimukset ovat ajoittaneet tämän noin vuoteen 1325.¹⁵

Eerikinkronikan riimikronikan piirteet ja runollisuus näkyy ennen kaikkea sen lauseissa ja kirjoitusmuodossa kuten:

”En tidh kom Birge jerl i hugha at han skulle tala til sin husfrwa ok talade til henne tessom lundom:” Qwinnor fynna ok godh rad stundom.”¹⁶

Sanat aikaisemmassa lauseessa kuten ”lundom” ja ”stundom” käyvät riimillisesti yhteen ja antavat tekstille lyyrisen ja loppusoinnallisen muotonsa.

Keskiaikaiset historianteokset jaetaan yleensä kolmeen erilaiseen osa-alueeseen: annaaleihin, kronikoihin ja historiankirjoitukseen.¹⁷ Kronikka itsessään muistuttaa tyyliältään annaaleja,¹⁸ sillä kronikat ovat usein vuosi vuodelta eteneviä, menneiden tapahtumien kuvailuja, mutta ovat kerronnalliselta pohjaltaan hieman laaja-alaisempia ja väritetympiä – kuin annaalit. Kronikoissa korostuu kronologisuus kaunokirjallisen ilmaisutavan sijaan.¹⁹ Riimikronikassa ja runokronikassa, ovatkin piirteet hieman ilmaisullisempia ja kielikuvallisempia, kuin tavallisessa kronikassa.

Annaalien²⁰ kaltainen kronologisuus näkyy myös Eerikinkronikassa. Väritetystä kronikan sisällöstä tarjoaa hedelmällistä esimerkkiä Geoffrey Monmouthilaisen *Historia regum Britannie* -teos ja saksalainen Bruno Saxonin kirjoittama *Historia de Bello Saxonico* -kronikka.

¹³ Harrison 2020, 113–114.

¹⁴ Sarviaho 2017, 49.

¹⁵ Lönnroth & Linna 2013, 28–31.

¹⁶ Pipping 1963, 21.

¹⁷ Tahkokallio 2009, 41.

¹⁸ Annaali, yksinkertainen luettelo ja vuosikirja.

¹⁹ Tahkokallio 2009, 41.

²⁰ Eli vuosikirjojen.

Aikaisempiin kronikoiden lisäksi kiistelty *Anglosaksien kronikka*²¹ on samankaltainen Eerikinkronikan kanssa – ainakin tapahtumien ja sisällön värityksen suhteen.

1.2 Tutkimuskysymykset

Tutkielmassani käsittelen erilaisia ritarirituaaleja Eerikinkronikassa ja sitä, mitä mahdollisia tarkoituksia näihin erilaisiin rituaaleihin sisältyi erityisesti keskiajalla. Lukuisiin ritarirituaaleihin sisältyivät esimerkiksi ritariksi lyöminen, turnajaiset ja juhlat. Olen valinnut tutkielmaani tiettyjä merkityksellisiä rituaaleja rakentaakseni kuvan rituaalien merkityksistä, niin sosiaalisella, fyysisellä ja uskonnollisella tasolla. Valinnat on tehty sen mukaan, missä nämä rituaalit ovat selvimmin esillä ja pois on jätetty tapahtumia, joissa ritarirituaaleja ei ole helposti havaittavissa tai niitä ei ole. Osa näistä kuvailluista rituaaleista kuitenkin osoittavat paikkoja, joissa rituaaleja tehtiin ja osa suoranaisia rituaaleja, jotka levittivät ritarikulttuuria²² ympärilleen. Tämän vuoksi laitan osan rituaaleista myös tapakulttuurin alle sekä annan niille rituaaleina pienemmän roolin, kuten esimerkiksi linnan rakentaminen jää pienempään rituaaliseen rooliin, koska itse linnat toimivat paikkoina rituaaleille, mutta esimerkiksi ritariksi lyöminen oli jo itsessään selvä ritarirituaali. Kaikki erilaiset rituaalien muodot ja käsitteet sitoutan kolmen erilaisen tason alle: sosiaalisiin rituaaleihin, fyysisen tason rituaaleihin ja uskonnollisiin rituaaleihin ja lisäksi näiden rituaalien symbolien kautta tehtävään tulkintaan, koska tämä helpottaa omaa kirjoitustyötäni ja tehtävää analyysia.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millaisia rituaaleja pohjoiseurooppalaiseen ritariuteen liittyi aikavälillä 1200–1300 ja miten ne ilmenevät Eerikinkronikassa?
2. Miten pohjoiset ritarirituaalit ilmenivät Eerikinkronikassa?
3. Mikä näiden rituaalien perimmäinen tarkoitus oli ja miksi niitä tehtiin?
4. Mitä Eerikinkronikka kertoo kirjoitusaikansa rituaaleista, kulttuurisista käsityksistä ja tavoista?

²¹ The Anglo-Saxon Chronicle passim.

²² Dick Harrisonin teoksessa: *Sveriges Medeltid* on pohdittu sitä, kuinka nopeasti ritarikulttuurin tunnetavuus sekä suosio Ruotsin alueella levisi. Tämä ei ole tarkalleen tiedossa, mutta on oletettu, että se on tapahtunut noin 1200-luvun puolivälin jälkeen ja erityisesti Eerikinkronikassa kuvatuissa häissä, jossa kunin-gas Valdemar naitetaan tanskalaiselle Sofia Eerikintyttäreelle. (Harrison 2020, 267.)

Ritarit sekä valtiat erityisesti ovat kronikassa keskeisessä osassa, sillä yhtenä keskiaikaisena miesihanteena olivat maalliset ritarit ja toisena hengelliset munkit.²³ Ritarit ja valtiat edustivat kronikassa niin hengellistä kuin maallistakin puolta. Maallisten ritarien arvojen ja hyveiden jakaminen oli siis keskiajan maalliselle rälssille tärkeää, koska tällä pönkitettiin omaa asemaa.

Kronikka ei kuvaa tapahtumia objektiivisesti. Kronikka voi siis sisältää myös fiktiivisiä ja metaforallisia elementtejä. Kronikoita on siis itsessään tuotettu erilaisia tilanteita varten ja erilaisille lukijoille.²⁴ Toisinaan, kuten Eerikinkronikan kohdalla vaikuttaa olevan, on kirjoittaja joutunut tinkimään kerronnallisesta sisällöstä saattaakseen kokonaisuuden riimikronikan muotoon.

1.3 Aikaisempi tutkimus

Aikaisempaa tutkimusta ritarirituaaleista ja sen muodoista ovat tehneet esimerkiksi ruotsalaiset Thomas Småberg ja Kim Bergqvist, joiden kummankin tutkimuksissa ja artikkeleissa on myös sivuttu Eerikinkronikkaa ja tähän liittyviä rituaaleja. Aikaisemmat tutkimukset ovat käsitelleet Eerikinkronikkaa näkökulmista, jotka ovat keskittyneet erilaisiin ideaaleihin ja sosiaalisiin suhteisiin sekä turnajaisiin, mutta osittain myös siinä esiintyneeseen valtaan. Nämä kaikki ovat osa rituaaleja, kuten myöhemmin havaitaan tutkielmassa. Mahdollisuuksia keskiajan rituaalien tutkimukseen on myös epäilty. Lähteet eivät aina kerro koko totuutta rituaaleista ja niiden tarkoituksesta. Historioitsijalle lähteiden luonteen tunteminen ja kirjoittajan tarkoituksen ymmärtäminen ovat avainasemassa vaikeaselkoisten rituaalien tutkimisessa, nämä kaksi asiaa mahdollistavat rituaalien ymmärtämisen myös lähteiden kautta.²⁵

Småbergin mukaan keskiajalla valtaa ja voimaa ilmenettiin rituaalein²⁶. Voima ja valta ilmenivät turnajaisten muodossa ja erilaisten sosiaalisten tapojen osoittamisessa julkisesti

²³ Lönnroth & Linna 2013, 11.

²⁴ Arnold 2008, 26.

²⁵ Småberg 2012, 6.

²⁶ Rituals of Greeting and Farewell: Reflections on a Visit to the Royal Court of Norway in 1302 passim.

esimerkiksi kehonkielen avulla.²⁷ Mentaliteetin oletuksena oli, että säädyltään ylemmässä asemassa oleva sai osakseen kunnioittavampaa kohtelua ja tätä mentaliteettia ja ideaaleja esitettiin esimerkiksi erilaisten symbolien, pukeutumisen, sanojen sekä ritari ideaalien eli hyveiden arvostamisen kautta. Näistä muodostuivat myös rituaalit eli vakiintuneet tavat toimia. Småberg esittää, että rituaaleja keskiajalla osoitettiin myös sosiaalisella tasolla. Kehonkielen tuli osoittaa keskiajalle tyypillisiä ritarillisia arvoja ja normeja.²⁸ Fyysisen vallan osoittaminen oli yleinen osa rituaaleja. Erilaiset normit, arvot ja tavat tuli esittää ja todistaa ulkoisesti, jotta ne olisivat olleet legitimejä. Vahvistetut ja institutionaaliset henkilökohtaiset siteet, kuten hierarkkisesti ja horisontaalisesti järjestyneet ystävyys- ja alamaissuhteet olivat myös erityisen tärkeitä.²⁹

Småberg on tuonut myös väitöskirjassaan ”*Det stängda frälset. Makt och eliter i det medeltida lokalsamhället: Marks och Kinds härader i Västergötland ca 1390–1520*”, joka käsittelee valtasuhteita keskiajalla³⁰ esille rituaalien merkityksen sosiaalisissa suhteissa esimerkiksi niin sanotun suojelijan ja alamaisen näkökulmasta.³¹ Ystävyys-suhteiden ja muiden sosiaalisten suhteiden merkitystä keskiajan rituaaleissa korostetaan myös tässäkin kyseessä olevassa teoksessa.³² Lisäksi tätä näkökulmaa tuo esiin hänen artikkelinsa *Ideal och identiteter: Föreställningar kring vänskap i Erikskrönikan och Karlskrönikan*.³³ Kyseisessä tutkimuksessa tuodaan myös esille ystävyyden ja kohteliaisuuden ihanteet keskiajalla.³⁴ Tutkimus käsittelee myös esimerkiksi aikaisemmin mainitun ystävyyden lisäksi erilaisia liittoja.³⁵ Joissain tapauksissa esimerkiksi samassa sosiaalisessa asemassa olleita henkilöitä voitiin kuvata ystäviksi, vaikka tosiasiallisesti henkilöiden välillä oli hierarkkinen herran ja vasallin välinen suhde.³⁶

Bergqvist on kiinnittänyt tutkimuksissaan huomiota Ruotsin ja Norjan kuninkaiden ja mahtimiesten kiistoihin rituaalisena vallankäyttönä. Uskollisuussuhteet olivat koetuksella erityisesti silloin, kun mahtimiehet pitivät hallitsijaa epäoikeudenmukaisena ja kun he näkivät itsensä

²⁷ Devising Order: Socio-religious Models, Rituals, and the Performativity of Practice passim.

²⁸ Småberg 2012, 31.

²⁹ Småberg 2012, 3–4.

³⁰ Småberg 2004, 11, 241.

³¹ Småberg 2004, 234–236, 241, 250.

³² Småberg 2004, 236–239.

³³ Småberg 2007, 145–146, 147.

³⁴ Småberg 2007, 152–154.

³⁵ Småberg 2007, 152–154.

³⁶ Småberg 2007, 169.

yhteisen hyvän suojelijoina ja yhteisönsä kiistattomina edustajina.³⁷ Näistä kahinoista saattoi seurata niin väkivaltaa kuin sanallisia konflikteja, nämä näkyvät myös Eerikinkronikassa.

Småberg huomauttaa tutkimuksissaan lisäksi, että hallinto ja vähäinen kirjallinen kulttuuri olivat ainoastaan esillä juuri erilaisten rituaalien kautta.³⁸ Usein rituaaleihin sisältyivät erilaiset ritarilliset arvot ja ideaalit.³⁹ Rituaalit muokkasivat sosiaalista ja kulttuurista ritarin roolia ja kronikassakin kuvatuilla rituaaleilla voitiin ilmaista ja legitimoida vallan rakennetta.⁴⁰ Sosiaaliset muutokset, normit ja ideaalit heijastuivat myös Eerikinkronikassa.⁴¹ Eerikinkronikan maailmaa hallitsi täysin yhteiskunta, jossa maallisen rälssin keskinäiset keskustelut ja symbolit olivat osa sosiaalista kanssakäyntiä.⁴²

Småbergin mukaan Eerikinkronikan kirjoittaja käytti rituaaleja rakentaakseen ja muodostaakseen uusia sosiaalisia identiteettejä, kuljettaen mukanaan myös vanhoja arvoja myöhemmille ajoille.⁴³

Suomessa työni kannalta keskeistä keskiajan tutkimusta ovat tehneet esimerkiksi Jalmari Jaakkola, Arvi Korhonen, Armas Luukko ja Erkki Lehtinen. Heidän tutkimuksissaan Eerikinkronikkaa on käsitelty, mutta varsin vähäisesti. Erilaiset maininnat kronikasta ovat heidän tutkimuksissaan mukana, mutta erityisesti Eerikinkronikkaan ei olla tietoisesti syvennytty.⁴⁴

Vaikka kronikkaa onkin käsitelty näissä tutkimuksissa melko vähäisesti, ne kuvaavat ajan tutkimuksen suhtautumista kronikan sisältöön ja tapahtumiin.

³⁷ Bergqvist 2019, 171.

³⁸ Småberg 2012, 3, 30.

³⁹ Småberg 2012, 4–7.

⁴⁰ Broute & Småberg 2013, 167.

⁴¹ Broute & Småberg 2013, 165–166.

⁴² Broute & Småberg 2013, 166.

⁴³ Broute & Småberg 2013, 166–167.

⁴⁴ Arvi Korhonen, 1926, *Ns.ensimmäinen ristiretki Suomeen Ruotsin edellytysten kannalta katsottuna (Historiallinen aikakauskirja)* sisältää enemmän ensimmäiseen ristiretkeen sisältyvää tietoa, jota ei Eerikinkronikassa kuvailla. Eerikinkronikassa kuvattu ristiretki kuvastaa toista ristiretkeä Suomen alueelle 1200-luvulla. Korhosen materiaali jää tutkimuksessani enemmän taustoittavaksi materiaaliksi siitä, mitä tapahtui ennen kronikan tapahtumia. Vaikka näihin kyseisiin ensimmäiseen ja toiseen ristiretkeen onkin aikaisemmin mainitun Philip Linen tutkimuksissa (Line 2007, 439–440.) suhtauduttu skeptisesti käsittelen ja analysoin Eerikinkronikassa olevat ritari rituaalit ja tapahtumat sellaisinaan, kuin ne on kirjoitettu lähteinä käyttämissäni käsikirjoituksissa.

Jalmari Jaakkolan väitöskirjassa *Pyhän Eerikin pyhimystraditionin, kultin ja legendan synty* – pyritään tarkastelemaan pyhän Eerikin legendaa ja sen todenperäisyyttä ja legendan syntymää.⁴⁵

Pyhän Eerikin legenda on vaikuttanut Eerikinkronikan kirjoittajaan tutkija Philip Linen mukaan. Line lainaa historiantutkija Seppo Suvannon esittämää ajatusta siitä⁴⁶, että Eerikinkronikan kirjoittaja on saanut vaikutteita Pyhän Eerikin legendasta ja hän vertaa Pyhän Eerikin kirjoitettua legendaa itse tosielämässä eläneeseen Erik Maununpoikaan.⁴⁷

Jaakkola kuvailee teoksessa *Suomen historia III – Suomen varhaiskeskiaika* myös Suomea barbaarikristilliseksi jo sen varhaisessa vaiheessa, jossa idänkauppa oli tuonut Suomeen kristinuskoa jo ennen varsinaista ensimmäistä tehtyä ristiretkeä.⁴⁸ Lisäksi hän osoittaa erilaisten kristillisten ilmentymien olemassaoloa erilaisten muinaisuskoon liittyvien näkemysten kautta.⁴⁹ Jaakkolan tutkimuksen väitteisiin Suomen barbaarikristillisyydestä ei kuitenkaan ole tukevia väitteitä Eerikinkronikassa, joten tältä osin Suomea on pidetty keskiajalla osana itää ja oletettavasti myös pakanamaana. Barbaarikristillisyyden paikkansapitämättömyyttä ovat osoittaneet historiantutkijat aiemminkin.⁵⁰

Armas Luukko Eerikinkronikkaa sivuavissa tutkimuksissaan esittää, että Suomen alueelle tehty ristiretki Hämeeseen 1200 luvun puolivälissä ei ollut varsinainen ristiretki, vaan enemmänkin suomalaisen alueen puolustaminen yhteistuumin ulkoista vihollista vastaan.⁵¹ Tarkiainen on myös tuonut esiin Suomesta niin katsottuna idän muurina, joka suojeli Ruotsin valtakuntaa.⁵² Tutkija Philip Line kertoo tämän ristiretken luonteen olleen pyhä kuten, mutta vaikuttaa teoksessaan epäilevän sen todellista suuruutta ja merkitystä suhteessa Ruotsin valtakunnan laajentamisen haluihin itään.⁵³ Samaa ajatusta kuin Line, on kuvaillut myös historiantutkija Jouko Vahtola teoksessa *Suomen historian pikkujättiläinen* keskiaikaa käsittelevässä alaluvussaan⁵⁴, jossa Hämeeseen tehdyn ristiretken mahtipontisesti kirjoitettua alkuperäistä sävyä ja keitosta

⁴⁵ Jaakkola 1921, 143, 187, 16.

⁴⁶ Ruotsin ja Venäjän raja Suomessa ennen Pähkinäsaaren rauhaa passim.

⁴⁷ Line 2007, 387.

⁴⁸ Jaakkola 1938, 32–35, 38–39.

⁴⁹ Jaakkola 1938, 41–51.

⁵⁰ Suomen varhaiskristillisen väitteiden osoittamisen paikkansapitämättöminä ovat todenneet muun muassa tutkijat Petri Karosen ja Nils Erik Vilstrandin artikkelissa *Sotilaskansan tuskainen taival*.

⁵¹ Luukko 1958, 9.

⁵² Tarkiainen 2010, 73–74.

⁵³ Line 2007, 438, 442.

⁵⁴ Suomen historian pikkujättiläinen passim.

hieman laimennetaan alkuperäisestä. Ristiretkien tekeminen oli usein myös poliittinen päätöksenteko, jossa kristinuskoon käännyttiin vihollinen, josta olisi hyötyä mahdollisesti myöhemmin liittolaisena tai turvana, tämä vaikuttaa olevan varsin selvää myös Suomen tapauksessa. Suomesta haluttiin siis käännyttää kristinuskoinen maa, joka toimisi samojen rituaalien ja arvojen nimessä, kuten Ruotsikin ja toimisi täten idän muurina vihollisia vastaan.

Ristiretken Hämeeseen kuvaa myös Eerikinkronikka, mutta tällainen tulkinta yhteinen taisteleminen ulkoista vihollista vastaan on lähes mahdoton rakentaa, sillä Eerikinkronikassa ainoastaan kuvataan ristiretki Hämeen alueelle Janssonin selkokielisemmässä versiossa Eerikinkronikasta kappaleessa ”*Ristiretki Tavasteja vastaan*” (*Korståg mot tavesterna*), jonne myös perustetaan linna ja jonka asuttavat ruotsalaiset kristityt.⁵⁵ Tapahtumia kuvaillaan ja tuodaan esiin myös Pippingin versiossa kronikasta.⁵⁶

Erkki Lehtisen teoksessa *Suomen varhais historian ja ristiretkikauden kuvasta uskonpuhdistus ja suurvalta-aikana* käsitellään Jalmari Jaakkolan aikaisempia kirjoituksia. Lehtinen selittää, miten Suomessa on esimerkiksi tulkittu Eerikinkronikan tapahtumia tai kronikkaan itsessään lähteenä ja miten siihen on suhtauduttu aikaisemmassa tutkimuksessa. Lehtinen suhtautuu näihin muiden tutkijoiden tulkintoihin huomattavasti rauhallisemmin ja korostaa esimerkiksi Pyhän Eerikin legendaan varsin neutraalista näkökulmasta ja osoittaa sen tulkitsemisen vaikeutta.⁵⁷

Luukon, Jaakkolan, Korhosen ja Lehtisen tekemä aikaisempi keskiajan ja Eerikinkronikan tutkimus on tuonut minulle omaan tutkimukseeni näkemystä siitä, että millä tavoin suomalaisessa keskiajan tutkimuksessa on aikaisemmin suhtauduttu kronikkaan ja sen sisältöön. Se on tuonut minulle omaan tutkimukseeni myös tietoa siitä, että miten Eerikinkronikassa tapahtumat on voitu tulkita.

Tutkimuksien väkevässä kamppailussa voiton vie kuitenkin ruotsalainen tutkimus, jonka laajuus on Eerikinkronikan tutkimuksen kohdalta ja aiheeni kannalta tärkeämpi.

Philip Linen teos: *Kingship and state formation in Sweden, 1130–1290* myös rakentaa ymmärrystä keskiaikaisesta yhteiskunnasta ja sen rituaaleista.

⁵⁵ Jansson 1987, 30–31.

⁵⁶ Pipping 1963, 6–10.

⁵⁷ Korhonen 1968, 15, 39.

Patriarkaalista, maskuliinista valtaa ja mieheksi kasvamista keskiajalla on tutkinut historioitsija Ruth Mazo Karras teoksessa *From Boys To Men*. Tutkimuksessa sivutaan myös näihin liittyviä rituaaleja ja tilanteita, missä rituaalit saattoivat esiintyä. Hänen tutkimuksissaan on myös ansiotuneesti käsitelty keskiajan avioliittottomia suhteita ja niiden muotoja.⁵⁸

Teos *Keskiajan avain* on myös tärkeä, sillä siinä tarkastellaan kronikoita ja siihen liittyviä historiallisia lähteitä tarkemmin. Keskiajalla voiman ja vallan käsitteeseen minulle on tarjonnut lisää näkökulmaa yleisemmällä tasolla Sini Kankaan, Mia Korpiolan ja Tuija Ainosen toimittama teos *Authorities in the Middle Ages: Influence, Legitimacy, and Power in Medieval Society*.

Erityisesti *Ihmeiden peli: Keskiajan ihmisen maailmankuva* antaa tutkielmassani minulle mahdollisuuden ymmärtää keskiajalla eläneen ihmisen maailmankuvan perusteita ja suhtautumista ympäröivään maailmaan.

1.4 Eerikinkronikan versiot aikaisemmassa tutkimuksessa ja lähdeaineistot

Eerikinkronikan eri käsikirjoitusten vanhin, saatavilla oleva versio on Gustaf Edvard Klemmingin laatima vuodelta 1865 ja on julkaistu teoksessa *Svenska Medeltidens rim krönikor, första delen: Gamla Eller Eriks-Krönikan*.⁵⁹ Klemmingin versio on yleisesti tutkijoiden suosiossa tutkittaessa Eerikinkronikkaa.⁶⁰

Rolf Pippingin käsikirjoitus Eerikinkronikasta vuodelta 1963 tarjoaa sisällöllisesti selkeimmän, tarkimman ja muuttumattomimman version Eerikinkronikan käsikirjoituksista.⁶¹ Pippingin versio, vastaa alkuperäisen kronikan alkuperäistä kirjoituskieltä eli muinaisruotsia. Se on

⁵⁸Ruth Mazo Karras: *Unmarriages: Women, Men, and Sexual Unions in the Middle Ages* passim.

⁵⁹ Tämä versio on saatavilla myös digitaalisessa muodossaan, mutta sen digitaalisen muodon toisinnokset voivat olla puutteellisia.

⁶⁰ Thomas Småberg 2021, keskustelu.

⁶¹ Pippingin Eerikinkronikasta puuttuu yksi säe. Lönnrothin ja Linnan mukaan: ”niin kaunista heidän aseitaan oli katsella”. (Lönnroth & Linna 2013, 52–53.) Puuttuvan säkeen merkitys ei ole tutkielmassani keskeinen, mutta ainakin sen puuttumisen tiedostaminen on otettu huomioon tutkielmaa kirjoittaessa.

pitkän työn tulos. Pipping julkaisi jo ensimmäisen versionsa 1921, jossa hän käytti vielä yhtä käsikirjoitusta, josta esimerkiksi Klemming ei tiennyt aikaisemmin.⁶² Aikaisemman huomion perusteella en myöskään suosi omassa tutkimuksessani Klemmingin versiota, koska Klemmingin versiossa ei ole huomioitu puuttuvaa käsikirjoitusta. Toinen Rolf Pippingin versio on vuodelta 1926, joka sisältää jokaiseen värssyyn erillisen kommentaarin. Kyseessä on ikään kuin täydennetty versio vuoden 1921 käsikirjoituksesta.⁶³ Myöhempi Rolf Pippingin tieteellinen versio on vuoden 1926 version uudelleenpainos, joka julkaistiin vuonna 1963. Vuoden 1963 versiota täydentää vuonna 1926 Pippingin tekemä kommentaari.⁶⁴ Sisällöllisiä eroja 1920-luvun versioiden ja vuonna 1963 uudelleenpainetun tieteellisen edition välillä ei ole.⁶⁵

Pippingin ja Klemmingin versioiden sijasta Sven-Bertil Janssonin versio on kirjoitettu hieman yleistajuisemmaksi. Siinä on myös käytetty tapahtumille sopivaa otsikointia, toisin kuin Pippingin versiossa, joka etenee täysin säkeiden mukaan.⁶⁶ Janssonin versiota Eerikinkronikasta hyödynnän otsikoinnin puolesta, sillä näitä ei löydy esimerkiksi Pippingin versiosta ja otsikointien avulla tapahtumien liittäminen ja analysoiminen tuo selkeyttä tutkielmaprosessiini. Ruotsin kielen professori Harry Lönnroth ja historiantutkija Martti Linna ovat kääntäneet Eerikinkronikan nykyruotsiksi ja suomeksi, jonka hyödyntäminen tutkimusprosessissani helpottaa myös analyysini tekemistä. Käännetty teos on tarjonnut tekemiini käännöksiin ja kirjoittamaani tekstiin vaikutteita – tämän vuoksi käännökset voivat mukaila samankaltaisuuksia Lönnrothin ja Linnan tekemien käännösten kanssa. Käännökseni mukailevat silti enemmän runollisuutta.

1.5 Tutkimuksen metodit

Tutkielmani on luonteeltaan mentaliteettihistoriaa, jossa lähteet ja aikaisempi tutkimus linkittyvät keskenään ja näistä muotoutuu objektiivinen kokonaisuus lähdekritiikin, lähilukemisen diskurssianalyysin ja narratiivisen analyysin avulla.

⁶² Thomas Småberg 2021, keskustelu.

⁶³ Lönnroth & Linna 2013, 52–53.

⁶⁴ Lönnroth & Linna 2013, 48, 52.

⁶⁵ Lönnroth & Linna 2013, 52; Harrison 2020, 418.

⁶⁶ Lönnroth & Linna 2013, 52.

Lähestyn Eerikinkronikkaa monesta erilaisesta näkökulmasta. Tutkimukseni on luonteeltaan kvalitatiivista⁶⁷ eli laadullista, joten menetit määräytyvät sen mukaan. Menetit ja tutkimuskysymykset ovat määräytyneet tutkielmaani primäärilähteiden lukemisen ja tutkimisen myötä.

Lähiluvun eli tekstin tulkitsemisen tulkinnan avulla tekstistä ja sen tarkoituksesta voidaan saa enemmän irti. Ensimmäisellä kerralla teksti luetaan yleisellä tasolla ja samalla luetusta tekstistä otetaan muistiinpanoja, tämän jälkeen lukukerta toistetaan ja pyritään syventämään tulkintaa tekstistä.

Kolmannella kerralla tutkija alkaa tehdä tulkintaa tekstistä aikaisempien muistiinpanojen avulla ja pyrkii vastaamaan tekstin tulkinnan avulla asetettuihin tutkimuskysymyksiin ja rakentaa yhteyksiä esimerkiksi tapahtumien, henkilöiden ja teemojen välillä. Lähilukeminen on luonteeltaan intensiivistä ja yksityiskohtaista, jotta aineiston tulkinta on mahdollisimman tarkkaa.⁶⁸

Folkloristiikan ja kulttuurin tutkija Jyrki Pöysän mukaan lähilukemisella tarkoitetaan tekstien analyysia ja siitä rakennettua tulkintaa lukemisen kautta.⁶⁹ Käytännössä lähilukemisella voidaan tarkoittaa myös sitä, että teksti käydään läpi tarkasti kerran ja tämän jälkeen lukeminen suoritetaan uudestaan, jotta tuoretta tulkintaa voidaan rakentaa.⁷⁰ Tämän avulla esimerkiksi tutkija kykenee rakentamaan käsityksen tekstin tarkoituksesta ja näkemään niin sanotusti tekstissä olevien sanojen taakse – metatasolle.

Konkreettisesti luen ja tarkastelen Eerikinkronikan sanasta sanaan, jotta mitään ritari rituaaleihin liittyviä sanoja tai lauseita ei jää tutkimuksen ulkopuolelle ja jotta tutkimus vastaisi asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Tärkeää on huomauttaa, että lähilukeminen metodina ei kuitenkaan ole ainoastaan lukemista, vaan siihen sisältyy myös kirjoittamisen taso.⁷¹ Kun lähilukemisessa edetään, muuttuu myös kirjoitetun tekstin ja omien muistiinpanojen luonne, josta aletaan rakentamaan tulkintoja ja tekstin syvempi reflektio mahdollistuu lukukertojen lisääntyessä.⁷² Myös historiantutkija Anna Niirasen mukaan lähilukeminen on metodi, jossa tekstin

⁶⁷ Laadullisesta tutkimuksesta esimerkiksi: Pertti Alasuutari: *Laadullinen tutkimus 2.0*. passim.

⁶⁸ Tieteen termipankki. Hakusanalla: Lähilukeminen.

⁶⁹ Pöysä 2010, 331.

⁷⁰ Pöysä 2010, 338.

⁷¹ Pöysä 2010, 339–341.

⁷² Pöysä 2010, 340.

pariin palataan ja antaa mahdollisuuden tarkastella ja analysoida tätä tekstiä erilaisista näkökulmista.⁷³

Keskiajan tutkija Susanna Niiranen on hyödyntänyt lähilukemisen metodia sanasto- ja käsiteanalyysin ohessa historiantutkimuksen väitöskirjassaan *"Miroir De Mérite": Valeurs Sociales, Rôles Et Image De La Femme Dans Les Textes Médiévaux Des Troubadours*.⁷⁴ Kyseinen väitöskirja käsittelee sosiaalisia arvoja, rooleja ja naiskuvaa keskiaikaisissa trubaduuri -teksteissä.

Toisena metodina tutkielmassani käytän diskurssianalyysiä, keskustelun tai dialogin tarkastelua minkä pohjalta aletaan rakentaa erilaisia tulkintoja.⁷⁵ Diskurssianalyysi ottaa tutkimuksen työvälineenä ja teoriana huomioon kulttuurisen puolen ja se voidaan nähdä kulttuurisena jatkumona ja kulttuurisen merkitysten ymmärtämisen työkaluna.⁷⁶

Diskurssianalyysi on erittäin hyödyllinen erilaisten sanojen, käsitteiden ja ilmausten tulkitsemiseen. Huomiota erityisesti kiinnitetään siihen, mitä sanoja tai käsitteitä kirjoittaja käyttää teoksessaan.⁷⁷ Eerikinkronikkaa tarkasteltaessa diskurssianalyysin hyöty on ilmeinen esimerkiksi erilaisten mahdollisten metaforien eli kielikuvien ymmärtämisen kannalta.⁷⁸ Eerikinkronikka melkoisesti metaforia, joiden tarkoituksen tulkinta on tärkeää, jotta erilaisten rituaalien merkitykset saadaan kronikasta kaivettua esiin.

Tutkittaessa kronikoita voi olla tärkeää katsoa niissä esiintyviä asioita näkökulmasta, jossa pyritään tulkitsemaan sitä, että mitä kirjoittaja ei ole sanonut tai on pyrkinyt sanomaan rivien välistä.⁷⁹ Tätä diskurssin metodia historiallisessa tutkimuksessa on esimerkiksi käyttänyt Ulla Koskinen tutkielmassaan Hyvien miesten valtakunta: *Arvid Henrikinpoika Tawast ja aatelin toimintakulttuuri 1500-luvun lopun Suomessa*, jossa hän tutkii kirjeenvaihtoa diskurssianalyysin avulla.⁸⁰ Diskurssianalyysia on myös käyttänyt Tuomas M.S. Lehtonen väitöskirjassaan *Fortuna, Money, and the Sublunar World: Twelfth-century Ethical Poetics and the Satirical*

⁷³ Niiranen 2020, 21.

⁷⁴ Niiranen 2009, 17–27.

⁷⁵ Juhila 2016, 313–314.

⁷⁶ Jokinen 2016, 273; Juhila & Suoninen 2016, 369, 384–385.

⁷⁷ Juhila 2016, 319; Suoninen 2016, 109.

⁷⁸ Juhila & Suoninen 2016, 360–362.

⁷⁹ Arnold 2008, 26.

⁸⁰ Koskinen 2011, 44.

Poetry of the Carmina Burana, joka kohtaa myös omaa tutkimustani aineistolliselta pohjaltaan.⁸¹

Kolmantena metodina tutkielmassani on lähdekritiikki lähteiden tulkintaa ja arviointia ajatusprosessin kautta. Tällöin arvioidaan voiko lähde tarjota tarpeeksi tietoa esitettyjen väitteiden tueksi.⁸² Erityisesti historiantutkija Pentti Renvall on ansioitunut historiantutkimuksessa lähdekritiikin käytössä, joka määrittelee lähdekritiikin aikaisempaan tapaan.⁸³

Lähdekritiikki toimii tutkimuksissani suodattimena, jonka avulla poimin materiaalista tärkeimmät asiakohdat ja teen vertailevaa tutkimusta erilaisten lähteiden välillä. Käyttämäni lähdekritiikki nivoutuu erityisesti siihen, että keskittyessäni kronikassa esitettyihin erilaisiin ritarituaaleihin, rakennan rituaaleista todenmukaista tulkintaa ensisijaisten ja toissijaisten lähteiden avulla.⁸⁴ Tarvittavan käännöstyön muinaisruotsista tein itsenäisesti kääntämällä. Tarkastin kaikki mahdolliset tekemäni käännökset lähdekritiikkiä työkaluna hyödyntäen.

Hyödynnän neljäntenä metodina narratiivista analyysiä,⁸⁵ mutta tässä tapauksessa se ei toimi tutkielmassani pääasiallisena työkaluna vaan taustalla kulkevana suodattimena, jolla kykenen arvioimaan sitä, millaisia asioita kronikasta kerrotaan muissa lähteissä ja miten erilaiset ilmiöt itsessään kuvaillaan Eerikinkronikassa. Narratiivisen analyysin avulla pyritään tulkitsemaan sitä, mitä kertomuksia tutkittavasta kohteesta kerrotaan tai miten tämän tutkimuskohteen olemus hahmottuu kertomuksentapaisena rakenteena.⁸⁶ Narratiivinen metodi auttaa myös metaforien eli kielikuvien tulkinnassa ja erottelussa tekstistä.

⁸¹ Fortuna, Money, and the Sublunar World: Twelfth-century Ethical Poetics and the Satirical Poetry of the Carmina Burana passim.

⁸² Tieteen termipankki. Hakusanalla: Lähdekritiikki; Renvall, Erästä historiallisen kritiikin perusedellytyksestä. Ajatus. Filosofisen yhdistyksen vuosikirja X passim.

⁸³ Tommila 1989, 233–239.

⁸⁴ Esimerkkinä lähdekritiikin hyödyntämisestä: tutkija Jalmari Jaakkola suhtautuu tutkimuksissaan hieman skeptisesti kronikan kirjoituksiin. Tästä esimerkkinä jaarli Jonin tarina, jossa pakanat tuhosivat Sigtunan, tämän Jaakkola kertoo perustuvan muinaiseen, jopa pakanalliseen balladiin, eikä välttämättä tositahtumiin (Jaakkola 1938, 152.) Tapahtumat, joista Jaakkola kirjoittaa ovat kuvattu Janssonin versiossa Eerikinkronikassa kappaleessa Tukholman perustamisesta (Stockholm grundlägges) (Jansson 1987, 43–44.) Samat tapahtumien kuvaukset löytyvät luonnollisesti myös Pippingin Eerikinkronikan käsikirjoituksesta. (Pipping 1963, 27–30.)

⁸⁵ Ikkunoita Tutkimusmetodeihin: II, näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin passim.

⁸⁶ Jyväskylän yliopiston koppa. Hakusanalla: narratiivinen analyysi.

Olen valinnut kronikasta kuvaavia esimerkkejä analyysiä varten. Valintani kronikasta ovat pohjautuneet sen mukaan, kuinka suuri tai merkittävä tietty tapahtuma tai asia on ollut kronikan sisällön perusteella. Tämä johtuu siitä, että lähdemateriaalissa esiintyvien rituaalisten tapahtumien lukumäärien ollessa runsas on jokaista tapahtumaa vaikea täysin analyytisesti käydä läpi ilman asianmukaista rajausta. Kokonaisuudessaan olen kuitenkin lähdemateriaalin käynyt läpi harkiten sanasta sanaan ja lähdekritiikkiä sekä muita metodeja hyödyntäen.

Tarpeellisen käännöstyön teen itsenäisesti, mutta käännöksen tekemisen apuna⁸⁷ toimii aikaisemmin mainittu Harry Lönnrothin ja Martti Linnan tekemä erinomainen suomennos Eerikinkronikasta. Suomen kielelle käännettyssä Eerikinkronikassa käännöstyö on toki aiheuttanut omia muunnoksiaan tietyiltä osin ja se onkin kirjoitettu vähemmän runolliseen muotoon, kuin vanhalla ruotsin kielellä oleva Eerikinkronikka.⁸⁸

Lähilukeminen ja diskurssianalyysi ovat oivallisia työkaluja, sillä näiden työkalujen avulla voi ymmärtää mitä kirjoittaja on halunnut kertoa ja, mitä mahdollisia intentioita hänellä oli. Tutkielmassani lähilukeminen kulkee diskurssianalyysin sekä lähdekritiikin mukana ja ne täydentävät toisiaan metodeina – narratiivisen analyysin antaessa keinoja vielä suodattamaan tekstiä uudelleen.

Olen jakanut ja jaotellut itse nämä rituaalien erilaiset hierarkiat kolmeen tasoon, jotta tutkielmani kirjoittaminen ja rituaalien tarkastelu helpottuu näiden tasojen kautta. Kolmesta tasosta ensimmäinen näyttäytyy fyysisellä tasolla. Toinen rituaalin muoto näkyy sosiaalisella tasolla kuten juhlien ja pitojen pitämisenä sekä etikettitapoina. Kolmas ja viimeinen taso näyttäytyy uskonnollisesti, kuten kristinuskon symbolien käyttäminen ja erilaiset rukoukset – eli kristinuskon myötäinen hyveellinen toiminta.

⁸⁷ Ongelmana tutkielmassani on vanhan ruotsin kielen vaikea luettavuus. Käännösteokset helpottavat tutkimustyötäni, niidenkin käännöstyössään ovat kirjoittajat ja kääntäjät joutuneet tekemään tulkintoja, Eerikinkronikan moniulotteisista ja väritetyistä tarkoituksista. Eerikinkronikan kirjoittajan alkuperäiset tarkoitukset ovat vaikeasti havaittavissa tekstistä, joten tämä vaatii osaltaan ja tarkkuutta.

⁸⁸ Lönnroth & Linna 2013, 51–54.

1.6 Rituaalit keskiajalla

John H. Arnold kirjoittaa teoksessaan *What is Medieval History*, olet kuningas, jos ihmiset tunnustavat sinut sellaiseksi.⁸⁹ Kuninkuus sisälsi rituaalielementejä, jotka ilmenivät esimerkiksi linnojen rakentamisena tai jopa väkivaltana.⁹⁰ Väkivallan Söderberg kuvailee liittyneen vahvasti alueen hallussapitoon. Toisaalta taas tätä väkivallan määrää on myös liioiteltu, kuten tutkija Jaakko Tahkokallio toteaa.⁹¹ Rituaalin käsite on osa myös yhteiskunnan, kulttuurin tai luokan käsitteitä.⁹² Rituaalit määritellään symbolisella tasolla tarkoitukselliseksi toiminnaksi. Keskiajalla rituaalit lävistivät kaikki sosiaaliset luokat.⁹³ Rituaali itsessään on kuitenkin monimutkainen, kaksitasoiseksi ymmärrettävä käsite.

Ensimmäinen taso kattaa rituaalin pyhien symbolien käyttönä, joka on irrallaan muista sosiaalisista kanssakäymisistä.⁹⁴ Toinen taso käsittää rituaalit osana kaikkea sosiaalista todellisuutta.⁹⁵ Rituaalit on siten kuvattavissa kaavamaiseksi käyttäytymiseksi ja uskontoon liittyviksi menoiksi sosiaalisella tasolla. Noudattaessaan tiettyjä linjoja tai sääntöjä. Ritualistiseen käytökseen sisältyy yhteisöllisyys. Thomas Småberg määrittelee rituaalisuuden kommunikatiiviseksi toiminnaksi, joka muokkasi olemassa olevia rakenteita ja loi uusia, valtaa käsitteleviä rakenteita, sosiaalisia rakenteita ja sosiaalisia yhteyksiä, kuten yhteisöllisiä ideaaleja.⁹⁶

Sosiaalisella tasolla rituaalit voivat näyttäytyä esimerkiksi erilaisen toistuvana kehonkielen toimintana.⁹⁷ Kulttuuriantropologi Mary Douglasin mukaan rituaaleihin ja symbolismiin liittyvä käsitys myös kehosta ja sen toiminnoista.⁹⁸

Sosiaalisen tason lisäksi rituaalit voidaan nähdä myös fyysisenä toimintana, kuten esimerkiksi väkivaltana tai esimerkiksi fyysisten paikkojen, kuten linnojen rakentamisena, mutta erityisesti näissä paikoissa pidetyissä rituaalisissa menoissa, kuten niissä järjestetyissä juhlissa. Lisäksi

⁸⁹ Arnold 2008, 88.

⁹⁰ Arnold 2008, 89; Väkivallan ja pakkovallan suurta roolia on osana keskiajan yhteiskuntaa myös tuonut esiin taloushistorioitsija Johan Söderberg (2017, 326–332).

⁹¹ Jaakko Tahkokallio: *Pimeä aika passim*.

⁹² Småberg 2012, 6.

⁹³ Arnold 2008, 89.

⁹⁴ Småberg 2012, 3–4.

⁹⁵ Småberg 2012, 4.

⁹⁶ Småberg 2012, 4.

⁹⁷ Småberg 2012, 31.

⁹⁸ Douglas 2003, 165, 174; Myös historiantutkija Philip Line jakaa myös Douglasin näkemyksen. (Line 2007, 72.)

fyysiseen rituaaliseen esittämiseen voidaan laskea myös erilaiset turnajaiset, joissa voimasta ja maineesta miteltiin.⁹⁹

Rituaalien uskonnollinen taso ilmenee esimerkiksi erilaisissa rukouksissa ja symboleissa. Eerikinkronikan tapauksessa erilaiset symbolit ja rukoukset näyttäytyvät kristinuskon muodossa, symbolina toimivat usein kirkot ja kristilliset huudahdukset tai kutsut. Uskonnollisten rituaalien perimmäinen tarkoitus oli palauttaa toimivan yhteiskunnan rauha ja tasapaino.¹⁰⁰

Rituaalisuuteen voidaan yhdistää käsitys epäpuhtaudesta ja puhtaudesta – kuten käsitteeseen pyhästä ja epäpuhtaudesta (kuten vaikka kristinuskossa nähty synti).¹⁰¹ Epäpuhtauden ja puhtauden käsitettä ei kuitenkaan tarvitse lähestyä vastakohtien näkökulmasta, jossa toiselle liika olisi huonoa ja toiselle hyvää.¹⁰² Tässä kuvauksessa erityisesti täyttyvät uskonnollisen tason näkemykset rituaalista, kuten epäpuhtauden tarkoittaessa esimerkiksi kristinuskossa metaforana syntiä ja puhtauden siinä esiin tuotuja hyveellisiä arvoja.

Rituaaleihin itsessään yhdistetään myös symbolismi.¹⁰³ Rituaali pyrkii vastaamaan siihen, mitä symbolin takana piili.¹⁰⁴ Rituaali kertoi siis siitä, miksi tai miten symbolia käytettiin. Symboliset rituaalit toimivat myös sosiaalisella, fyysisellä ja uskonnollisella tasolla.¹⁰⁵ Rituaalia ei voi kuitenkaan tulkita ilman kulttuurista kontekstia.¹⁰⁶ Rituaalit voivat olla itsessään symbolista kieltä.¹⁰⁷ Symbolinen kieli vaihteli hienovaraisesti eri kulttuurien sisällä ja toki erilaiset kulttuurit ottivat vaikutteita toisistaan.

Rituaalit ovat erityisesti ohjenuoria ja sääntöjä, miten tietyssä tilanteessa oli oikein tai hyveellistä toimia.¹⁰⁸ Rituaalisten normien ja sääntöjen rikkojia rangaistiin. Rangaistus tuki moraalisesti hyväksyttyä järjestelmää.¹⁰⁹ Eerikinkronikan tapauksessa moraalisesti hyväksytty järjestelmä perustui kristinuskon arvoihin ja hyveisiin, erityisesti kun viikinkiajan ihanteet olivat hiljalleen pyyhitty pois ja nähtiin Douglasin vertauksen mukaan epäpuhtaina.

⁹⁹ Boute & Småberg 2013, 175–177.

¹⁰⁰ Arnold 2008, 93.

¹⁰¹ Douglas 2003, 7.

¹⁰² Douglas 2003, 9.

¹⁰³ Douglas 2003, 115, 23.

¹⁰⁴ Douglas 2003, 70.

¹⁰⁵ Douglas 2003, 23, 36, 44–45, 70, 115–116, 120–122, 147, 162, 165, 174.

¹⁰⁶ Douglas 2003, 129.

¹⁰⁷ Douglas 2003, 9–10.

¹⁰⁸ Douglas 2003, 11, 3, 5–6, 7–8, 10–13, 21–23, 26, 30–35, 179.

¹⁰⁹ Douglas 2003, 134–135.

Rituaalit olivat itsessään tärkeitä Småbergin mukaan keskiajalla, sillä niillä pyrittiin rakentamaan valtaryhmiä, legitimoimaan valtaa tai luomaan valtaa.¹¹⁰ Rituaalit olivat läsnä koko keskiajan.¹¹¹ Rituaaleilla pyrittiin siis tuomaan esiin asioita, jotka ilmensivät arvokkuutta, hyveellisyyttä ja kulttuurillisia tapoja, jotka olivat yhteisesti hyväksytyjä. Siksipä, keskiajalla ritariihanteiden mukaiset hovietiketti ja kehonkieli olivat tärkeässä asemassa.¹¹² Nämä sosiaaliset rituaalit auttoivat vahvistamaan tietyn henkilön sosiaalisen aseman tai luomaan ystävyyssuhteita.¹¹³ Sosiaalisilla rituaaleilla pyrittiin vahvistamaan toisin sanoen esimerkiksi tietyn ritaritoperheen asema sekä nimi keskiaikaisessa yhteiskunnassa eli sosiaalista yhtenäisyyttä.¹¹⁴ Harvat osasivat keskiajalla lukea, joten erilaiset symbolit ja merkit, kuten näytelmät toimivat kommunikaation välineinä¹¹⁵ ja myös rituaalien välineinä, koska niitä osoitettiin ulospäin muille opiksi.

Tarkastellessaan kronikoissa esiintyneitä ystävyyssuhteita, rakkautta ja kiintymystä Småberg huomauttaa, että ne eivät keskiajalla merkinneet sitä, mitä niillä pohjimmiltaan tarkoitettiin.¹¹⁶ Esimerkkinä hän tuo säkeet Maunu Ladonlukon ja hänen ulkomaalaisten suosikkien välisestä suhteesta. Pohjimmiltaan tällä pyrittiin tuomaan esille näiden sanojen kautta silloisia yhteiskunnallisia arvoja, jotka olivat julkisia ja sosiaalisia poliittisia eleitä.¹¹⁷ Osallistumalla tällaisiin sosiaalisiin rituaaleihin osoitettiin usein asemaa.¹¹⁸ Tavaroiden antaminen ja jakaminen oli hyvin yleinen osa sosiaalista rituaalia.¹¹⁹ Hovietikettien osaaminen korosti menestystä. Näillä jälleen osoitettiin ulospäin sitä tapaa, mikä olisi hyvin toimittua ja oikeellista keskiajan yhteiskunnassa, miten jokaisen tulisi toimia ollakseen hyveellinen ja samoja arvoja jakava yksilö.

Tavaroiden antamisen sosiaalista rituaalia ei ole kuitenkaan kuvattu esimerkiksi Eerikinkronikassa ja niistä ei ole olemassa erillisiä kuvauksia esimerkiksi 1100 ja 1200-luvuilta, mutta tällaisten tavarannon regaaleista eli etuoikeuksista ja niiden olemassaolosta on jäänyt todisteita esimerkiksi aikansa kääreisiin ja kolikkoihin.¹²⁰

¹¹⁰ Boute & Småberg 2013, 170.

¹¹¹ Line 2007, 388.

¹¹² Småberg 2012, 30.

¹¹³ Line 2007, 389.

¹¹⁴ Line 2007, 70.

¹¹⁵ Mäkipelto 1998, 99.

¹¹⁶ Småberg 2007, 159–160.

¹¹⁷ Småberg 2007, 159–160.

¹¹⁸ Småberg 2007, 160; Trubaduureista pyhimyksiin: Edustaminen ja julkisuus keskiajalla passim.

¹¹⁹ Line 2007, 393–395.

¹²⁰ Line 2007, 394.

Kuten aikaisemmin totesin, rituaalit näyttäytyivät keskiajalla ulospäin hyvinkin julkisesti¹²¹. Rituaalit heijastuivat myös sosiaalisen tason lisäksi fyysisellä tasolla, esimerkiksi kartanon rakentamisena - tai erilaisten turnajaisten muodossa.¹²² Fyysiseen rituaaliin liittyivät myös erilaiset rankaisukeinot.¹²³ Normin, arvon ja etikettien rikkojaa saatettiin rankaista julkisesti esimerkiksi julkisesti häpäisemällä tai väkivalloin. Häpeään saattaminen ei ole mitenkään yllätyksellistä, sillä keskiajalla esimerkiksi huumori oli varsin synkkää ja erilaisuuden pilkkaaminen hyvin tavanomaista.¹²⁴

Uskonnolliset rituaalit tukeutuivat rauhan säilyttämiseen. Pyrkimyksenä oli palauttaa yhteiskuntaan rauha ja tasapaino.¹²⁵ Keskiajalla nämä erilaiset ajatukset rauhasta ja tasapainosta näkyivät rituaalien muodossa yhteisinä rukouksina, messuina, liturgisina riitteinä ja rauhanomaisuuteen pyrkimyksinä.¹²⁶

Kaikki rituaalit toimivat kristinuskon oppien mukaisesti, edellyttäen, että harjoittajat olivat kristinuskoisia. Erilaiset ritarilliset rituaalit ja niiden toiminnot ovat kuvattu myös kirkkojen skandinaavisten kirkkojen taiteessa.¹²⁷ Lisäksi Småberg on todennut tutkimuksissaan, että esimerkiksi oli suuri kunnia tulla haudatuksi kirkon alttarin alle keskiajalla, sillä tämä ajatus sitoutui maineeseen ja arvoon, tämä myös osoitti sen, että usein maallisen rälssin tai ylimystön käsite yhdistettiin jumalaan ja pyhään puhtauteen, esimerkiksi Eerikinkronikassa.¹²⁸

Valtiaaseen sekä ritareihin ja yleiseen käytökseen sitoutuivat erilaiset hyveet, kuten maine ja kunniallisuus.¹²⁹ Hyveiden piirteitä, kuten usko, toivo ja rakkaus¹³⁰ esiintyy myös Eerikinkronikassa. Keskiajalla pohjoismaissa moraalinen ohjenuora siitä, mikä on oikein tai väärin, oli kristillisiin arvoihin sidottua. Tarkoituksena oli muokata tai korvata aikaisemmat yhteydet aikaisempaan pakanauskoon ja sen oppeihin.¹³¹

¹²¹ Boute & Småberg 2013, 166–167.

¹²² Boute & Småberg 2013, 167,

¹²³ Arnold 2008, 89.

¹²⁴ Lamberg 1998, 55–61, 79–80.

¹²⁵ Arnold 2008, 93.

¹²⁶ Arnold 2008, 89, 93.

¹²⁷ Småberg 2012, 6.

¹²⁸ Småberg 2012, 30.

¹²⁹ After Virtue passim.

¹³⁰ MacIntyre 2011, 194–196.

¹³¹ MacIntyre 2011, 195.

Keskiajan kristillisyyden hyveiden käsittäminen ja niiden toteuttaminen pohjautui Aristoteleen neljään kardinaalihyveeseen (viisaus, oikeudenmukaisuus, rohkeus ja kohtuullisuus).¹³² Kristillisten hyveiden, kuten uskon, toivon ja rakkauden yhteys olikin tunnistettavissa Aristoteleen esittämiin kardinaalihyveisiin. Tuomas Akvinolainen oli yksi Aristoteleen oppien suurimmista arvostajista.¹³³

Käsitykset hyveistä levisivät myös Ruotsiin ristiretkien myötä ja kristinuskon levittäessä siipiään hiljalleen ylitse keskiaikaisen Ruotsin. Siten uskonnolliset rituaalit, sitoutuivat hiljalleen näihin hyveiden periaatteisiin.

Huomioitavaa on, että keskiaikainen kulttuuri itsessään oli kaukana yhteneväisestä. Filosofin MacIntyren mukaan keskiaikainen kulttuuri oli hajanainen ja heikko, jossa erilaiset ajatukset sekä pienemmät kulttuurit taistelivat keskenään.¹³⁴ Erilaisia vaikutteita oli siis vanhemmilta ajoilta, mutta myös paine uusien kulttuurien yhteentörmäyksestä oli suuri. Usein myös unohdetaan se, että keskiaikaan sitoutuivat myös muut uskonnot kuin kristinusko, kuten esimerkiksi Islam ja juutalaisuus, sekä muinaiset pakanauskonnot. Keskiajan hyveiden ymmärtäminen siis vaatii kykyä erottaa erilaisia kulttuureja ja niiden piirteitä suuren keskiajan käsitteen alla.

Hyveitä esiintyi tietenkin uskonnollisten rituaalien muodossa, mutta niitä saatettiin kuvata myös sosiaalisten rituaalien ja jopa fyysisten rituaalien ja tapahtumien ohessa. Ilman näitä hyveellisiksi katsottuja piirteitä, vallankäyttäjää, maallista rälssiä ja yksilöä ei pidetty kovinkaan arvostettuna. Kristinuskon hyveet olivat niin sanottuja puhtoisia rituaaleja, symboleja ja tapoja keskiaikaisessa yhteiskunnassa. Jumala oli olemassaolon syy ja Jumalalla oli tarkoitus kaikille ihmisuhteille, tätä jumalallista auktoriteetin tahtoa vastustaessa ihminen tuomittiin kadotukseen.¹³⁵ Nämä vastustukset eivät keskiajalla olleet yksilön henkilökohtaisia asioita vaan koskettivat koko yhteisöä.¹³⁶ Niinpä rituaalien ja tapojen tuli noudattaa myös näitä kristinuskon yleispiirteisiä hyveitä, jotka hiljalleen asettuivat osaksi kulttuuria. Kuningas sai valtansa suoraan Jumalalta, niin epäilemättä onkin selvää, että jumalallisen auktoriteetin vastustamiseen voitiin vedota esimerkiksi vastustaessa kuningasta.

¹³² MacIntyre 2011, 195, 210; Loux 2006, 4–5; Kukkonen 2012, 60–61.

¹³³ Yrjönsuuri 2012, 156.

¹³⁴ MacIntyre 2011, 194.

¹³⁵ Grandjean & Jakobsen 2013, 123.

¹³⁶ Grandjean & Jakobsen 2013, 123–125.

Rituaalien lävistäessä kaikki sosiaaliset ryhmät ja luodessa uusia sosiaalisia rakenteita rituaali voidaan tulkita yhteisesti ymmärrettävänä käsitteenä tai yhteisöä ohjaavana käsitteenä, joka näyttäytyy kolmessa erilaisessa muodossaan. Olen jaotellut itse nämä rituaalien erilaiset tasot kolmeen tasoon eli fyysiseen, sosiaaliseen ja uskonnolliseen rituaalin tasoon, jotta tutkielmani pääkysymysten auki kirjoittaminen ja analysoiminen helpottuu näiden tasojen kautta tarkasteltuna.

Koska keskiajalla kuningas tai valtias hallitsi valtakuntaansa erilaisten rituaalien avulla, ollessaan korkeimmassa asemassa verrattuna maalliseen rälssiin eli myöhemmin aateliin ja muihin säätyihin¹³⁷ – ovat nämä rituaalien erilaiset ilmentymät läsnä kaikissa kolmessa muodossaan myös Eerikinkronikassa ja sen tapahtumissa, sekä niin ritareissa, herttuissa ja papistossa. Valta oli kuninkaalle keskitettyä, mutta vallan keskittäminen toki vaihteli kuningaskuntien ja maiden välillä.¹³⁸ Ritareihin pätevät samat vaaditut hyveet ja rituaalien etiketit, koska kuningas toimi ritareille mallina toivotusta käytöksestä. Näistä kolmesta kuvatusista ja yhdistetystä tasosta ja niiden sisällöstä yhdeksi kokonaisuudeksi syntyvät ritarirituaalit.

Mikään ei myöskään estänyt kuningasta olemasta ritari tai päinvastoin. Kuninkaita lyötiin ritareiksi, joka käy ilmi myös Eerikinkronikasta.¹³⁹ Tämä johtuu siitä, että ritarin arvonimi oli varsin toivottu ja kunnioitettu saavutus, erityisesti maallisen rälssin keskuudessa. Mitä nämä ritarirituaalit itsessään sitten olivatkaan? Ritariksi lyöminen, häät ja niiden järjestäminen, taisteluun lähteminen ja valmistautuminen, kristinuskon symbolien käyttäminen, erilaiset fyysiset ja sosiaaliset eleet (kuten kumartaminen, tapaetiketit, näytelmät, turnajaiset ja esitykset), kristinuskon hyväksi tehdyt teot (kuten lahjoitukset kirkolle), juhlat ja pidot sekä niiden järjestäminen, turnajaisiin osallistuminen, runojen lausuminen, joukkojen hierarkian rakentaminen (ritarien ratsupalveluksen tarjoaminen hallitsijalle), tanssit, leikit ja erilaisten tavaroiden ja asioiden antamiset sekä kruunajaiset ovat näistä tärkeimmät ritarirituaalit Eerikinkronikassa. Pohjalla näissä kaikissa rituaaleissa kulkevat kristinuskon hyveet, arvot ja tavat.

Heikompina vastineina rituaaleista, mutta osittain rituaaleiksi luettavia asioita ja ilmiöitä ovat vankien ottamiset, murhat, vangitseminen sekä linnan rakentamiset, jotka toisaalta liittyvät enemmän myös tapakulttuurisiin malleihin, joita keskiajalla toteutettiin. Osittain nämä asiat,

¹³⁷ Line 2007, 388.

¹³⁸ Heikkinen 2018, 52–55.

¹³⁹ Pipping 1963, 65.

kuten esimerkiksi linnat toimivat myös paikkoina rituaaleille. Tavoitteena tutkielmassani on hieman tuoda myös pohjoisen keskiajan tapakulttuuria esiin Eerikinkronikan kautta.

2 RITARIRITUAALIT EERIKINKRONIKASSA

Eerikinkronikan oli riimikronikka ja runoteos. Runojen lausuminen oli keskiajalla yleistä. Eerikinkronikkaa todennäköisesti luettiin maalliselle rälssille ja käytettiin kielikuvallisena materiaalina siihen, miten erilaisia rituaaleja toimitettiin, millaisia tapoja arvostettiin, asiat nähtiin hyveelliseksi ja miten hyveellisen hallitsijan tuli hallita. Se on myös historiallinen teos sitä varten, että tulevat hallitsija sukupolvet ymmärtäisivät mitä menneisyudessa tapahtui. Kirjoittaja on epäilemättä pyrkinyt jättämään suurista hallitsijoista historiallisen jäljen. Kronikat kirjoitettiin ohjeiksi siihen, miten hallittiin tulevaisuudessa hyvin.¹⁴⁰

2.1 Juhlat ja pidot

Juhlallisuudet ja pidot rituaaleina ovat Eerikinkronikassa paljon esillä.¹⁴¹ Kronikassa on kuvailtu tarkasti, mitä juhlissa syötiin ja juhlissa tehtiin - vaikka kirjoittaja on epätavallista lakonismia¹⁴² mukaillen näistä tapahtumista kirjoittanut.

Pitoja ja juhlallisuuksia kuvataan sanalla *gästning*, mikä merkitsi paitsi majoituksen nauttimista jonkun kanssa, mutta myös pitoja tai jopa hovin pitämistä.¹⁴³ Kuninkaalla oli kulkiessaan mahdollisuus saada pidot ja leposija yöpymispaikassa.¹⁴⁴ Voidaankin olettaa, että kuningas saattoi aika-ajoin myös tyhjentää yöpymispaikan ruoasta ja juomasta pito-oikeutta osoittaessaan.

¹⁴⁰ Keskiajan peili: Keskiajan ihmisen maailmankuva passim.

¹⁴¹ Esimerkiksi: Pipping 1963, 116, 80, 147, 72.

¹⁴² Eli lyhyitä esitystapoja ja ilmauksia. Lönnroth & Linna: Eerikinkronikka.

¹⁴³ Kerkkonen, Maliniemi, Nordman, Pohjolan-Pirhonen 1961, 2.

¹⁴⁴ Kerkkonen, Maliniemi, Nordman, Pohjolan-Pirhonen 1961, 2; Tarkiainen 2010, 152.

Kuningas oli keskiajalla menossa säännöllisesti, se kuului hänen velvollisuuksiinsa.¹⁴⁵ Veronkeruu perustui keskiajalla pääosin kiertämiseen. Kuningas ja hänen seurueensa keräsi kiertäessään paikasta toiseen niitä varoja, joita tietyltä alueelta oli saatavissa.¹⁴⁶ Matkusteluun vaikutti myös se, että kuningas halusi osoittaa valtaansa julkisesti ja näkyvästi - eli keskiajan sosiaalisten rituaalien mukaisesti olla lähellä myös hallittavia ihmisiä. Hallinto toimi paremmin läheltä.¹⁴⁷ Ruoantuotanto keskittyi erityisesti Pohjoisessa karjatalouteen ja peltoviljelyyn.¹⁴⁸

Eerikinkronikan juhlallisuuksissa kuningas kestitsi vieraitaan ja alamaisiaan kirjoittajan mukaan varsin runsain mitoin ja siten, että kaikki juhlavieraat saivat enemmän kuin riittämiin juomaa ja ruokaa. Usein keskiajalla juhlat olivat itsessään osoitus siitä, että valtiias osoitti anteliaisuutta kannattajilleen.¹⁴⁹ Keskiaikaiset kuninkaalliset pidot sisälsivät toisinaan myös yllätyksellisen elementin. Joskus hallitsija ei suostunut istumaan pitopöytään, ennen kuin hänet on yllätetty.¹⁵⁰ Kuninkaan viihtyminen oli etusijalla ja näitä yllätyksellisiä elementtejä olivat erilaiset eläinten tekemät temput, näytelmälliset esitykset tai kuvaelmat.¹⁵¹ Yllätyksellisiä käännteitä löytyy myös Eerikinkronikastakin, ilman niitä pidoista puuttui sielu. Eerikinkronikan tapauksessa yllätykselliset asiat liittyvät esimerkiksi vangitsemiseen liittyviin tapahtumiin. Juhlapaikkoina toimivat linnat ja linnakkeet ja tämä käy ilmi kronikasta useaan otteeseen. Kirkot olivat kuitenkin koskematonta aluetta, joissa kukaan suurmies ei voinut järjestää juhlia.¹⁵²

Musiikki oli elimellinen osa pitoja ja juhlia.¹⁵³ Eerikinkronikassa musiikista ei suoraan kirjoiteta, mutta musiikin läsnäoloon viittaavat pitoihin kuuluneet leikit ja tanssit, joista on mainintoja.

Ritarit kutsuttiin juhliin yhteisöllisyyden vahvistamiseksi. Pitojen ja juhlien järjestäminen vaati aikaa ja varoja.¹⁵⁴ Kronikassa ei itsessään tarjota selitystä sille, olivatko jotkin juhlista esimerkiksi pakon edessä järjestettyjä. Epäilemättä näin saattoi tapahtua.

¹⁴⁵ Personal Agency at the Swedish Age of Greatness 1560-1720 passim; Söderberg 2017, 330-331.

¹⁴⁶ Söderberg 2017, 330-331.

¹⁴⁷ Tarkiainen, 2010, 157.

¹⁴⁸ Söderberg 2017, 289.

¹⁴⁹ Line 2007, 400.

¹⁵⁰ Mäkipelto 1998, 99.

¹⁵¹ Mäkipelto 1998, 99-100.

¹⁵² Harrison 2020, 278.

¹⁵³ Mäkipelto 1998, 104; Susanna Niiranen: Miroir De Mérite": Valeurs Sociales, Rôles Et Image De La Femme Dans Les Textes Médiévaux Des Trobairitz passim.

¹⁵⁴ Mäkipelto 1998, 102.

2.2 Tanssi ja leikit, ruoka ja juoma

Vaikka juhlat olivat keskeinen osa kuninkaan hovinpitoa ja siten Eerikinkronikkaakin, juhliin oleellisesti kuuluneiden, leikkien, ruokien ja juomien sisältöä kuvattiin melko vähän, oluen juomisen rituaaleista on vaikea erottaa oliko kyseessä kristillis- vai pakanallistaustainen viikinkien vai ritarien rituaali.¹⁵⁵ Oleellisempaa on, että juhlat olivat yleisesti rituaaleja riippumatta niiden taustoista. Olut kuvasi itsessään juhlaa.

Kronikassa on myös poikkeuksia, joissa esimerkiksi juomia kuvaillaan sosiaalisissa tapahtumissa tarkasti. Rauhan aikana ruokien, juomien, tanssien ja leikkien kuvailu on tarkempaa. Rauhan aikana oli tilaa rituaaleille, iloa ja ruokaa riitti, sen sijaan konfliktien aikana niille oli vähemmän sijaa. Usein juhlallisuuksissa ruoka ja juoma kuitataan, että sitä oli kaikille riittämiin tai kukaan ei jäänyt ilman. Kunnon pidoissa tarjoomusten tuli täyttää kaikki aistit.¹⁵⁶

Kuningas Birgerin herttuoidensa häpäisemiseksi järjestämiä pitoja kuvanneet säkeet kertoivat monipuolisimmin juomista.

“Aranes thz war eth fästā, ther waro the bröder alle geste. Marskin haffde them allom budit til sin öll ok most, miöd ok wiin war allom mannom ther ospart” ¹⁵⁷	“Aranäsin linnassa oli juhlat, niin kaikki veljet vieraana myös koolla. Marski kutsui heidät kaikki vieraikseen, säästelty ei olutta, ei simaa eikä viiniäkään.”
--	---

Juomalajien erittely ja runsauden korostaminen palvelivat sosiaalista rituaalia: runsaana tarjottu olut, viini ja sima osoittivat Birgerin mahtavaa valtaa. Niitä hän tarjosi valituille veljilleen. Keskiajalla erilaiset alkoholijuomat ja niillä kestäminen sosiaalistivat valittuja. Päihtymyksessä ja juomissa oli mukana sosiaalisen elitismien taso.¹⁵⁸ Juhlasaleissa kutsuttujen veljien riemu ja ilo yhdistyivät alkoholijuomiin ja jaettuun humalaan.

¹⁵⁵ Småberg 2012, 28.

¹⁵⁶ Mäkipelto 1998, 98.

¹⁵⁷ Pipping 1963, 116.

¹⁵⁸ Kustaa H.J. Vilkuna: Juomareiden valtakunta passim.

Birgerin järjestämät juhlat olivat arvostettuja. Säkeissä, joissa vietetään kuningas Birgerin häitä (*Kung Birgers bröllop*)¹⁵⁹, eriteltiin jälleen tarkasti, mitä juomia tarjolla oli. Hyvät ja kalliit alkoholijuomat olivat valtiaan ja vallanpitäjän juomia. Mitä monipuolisemmin ja enemmän näitä tarjottiin, sitä paremmat juhlat olivat. Tuontijuomien, puna- ja valkoviinien sekä kirsikkaviinin merkitys korostui.¹⁶⁰ Säkeissä ruoan kuvailu jäi jälleen hyvin lyhyeksi, mutta oleellista oli, että se oli hyvää. Tansseja ja riemua sekä jaloja tapoja luonnollisesti riitti. Niiden rooli oli keskeinen.¹⁶¹ Tanssi ja ritarien etiketti sosiaalistivat sekä korostivat säädyllistä hyveellisyyttä.

<p>”Ther war godh kost ok ädla siid, ok all the glade man torffte wid, miöd ok öll ok kerssedrank ok wiin bade röth ok blankt.”¹⁶²</p>	<p>”Niin oli hyvää ruokaa ja jaloja tapoja, kaikkea riemua ja iloa simaa, olutta ja kirsikkajuomaa ja viiniä punaista ja valkoista”</p>
---	---

Hyveellisyys rinnastettiin erityisesti ritaristoon, maalliseen ja hengelliseen rälssiin.

Ruokaan ja sen monipuolisuuteen liittyviä kiinnitettiin yksityiskohtaisemmin huomiota säkeissä, joissa kerrottiin Torkkeli Knuutinpojasta (Tyrgils Knuttson)¹⁶³ – ja hänen valtaannousustaan. Hänen kuvattiin sopuisaksi ja viisaaksi valtiaaksi, joka rauhoitti säätyjen ristiriidat ja josta kaikki pitivät.¹⁶⁴

¹⁵⁹ Jansson 1987, 74.

¹⁶⁰ Vilkuna 2015, 541–543.

¹⁶¹ Mazo Karras 2003, 148–149. Juhlat ja niihin liittyvät toiminnot, kuten tanssit ja turnajaiset, yhdistivät ritareita sosiaalisesti ritareita. Ritualisoituneina tanssi ja miekkailu johdattivat tanssi- ja miekkailukoulujen perustamiseen.

¹⁶² Pipping 1963, 80.

¹⁶³ Jansson 1987, 70.

¹⁶⁴ Lönnroth & Linna 2013, 97.

<p>”Tha wart herra tyrghils knwtson en witer man ok samhaldog bönder ok preste riddara ok swena tha drogho alle tha we lower ena Frygd ok danz ok thorney. korn ok flesk thz skortade ey Sill ok fiisk kom yffrith til landa tha stood rikit vtan wanda mz frid hoc nade ok met sääät engen thorde androm göra orät”¹⁶⁵</p>	<p>”Niin tuli Torkkeli Knuutinpoika, mies viisas ja sopuisa talonpojat, papit, ritarit ja soinit toimeen tulivat kaikki toinet Riemua tanssia ja turnajaisia, viljaa, lihaa Silliä ja kalaa tuotiin maahan kukaan ei ilman jäänyt vapaus, rauha ja armeliaisuus vallitsi eikä kukaan toiselle tehnyt vääryyttä”</p>
---	--

Hänen valtansa oli oikeutettua, koska hän oli paitsi viisas ja sopuisa myös antelias. Pidoissa monipuolinen ja kaikille riittävä ruoka yhdistyi muihin ritarirituaaleihin, tansseihin ja turnajaisiin. Torkkeli Knuutinpojan pidot osoittivat kaikkiaan rauhanajan hyvinvointia ja oikeudenmukaisuutta. Kun asiat olivat hyvin, niitä sieti esitellä. Paitsi rauhan aikana, myös taisteluun ryhtyessä syömingeillä oli tärkeä roolinsa. Tällöin syöminen toimi itsessään valmistavana ja sosiaalisesti yhdistävänä rituaalina.

Tanssit ja leikit, ruoka ja juoma olivat väistämätön osa sosiaalisia rituaaleja, eli pitoja ja juhlia, joita esimerkiksi kuningas käytti osoittaakseen valtaansa. Tansseilla ja leikeillä kuvattiin sitä kielikuvallista riemua sekä aherrusta, mitä kuninkaan valta sai aikaan. Ruoan ja juoman suhteessa onkin selvää, mitä parempaa ja mitä enemmän näitä oli tarjolla sitä korkeammalla ja arvokkaammassa asemassa tämä hallitsija ja vallankäyttäjä oli. Ruoka ja juoma nautittiin usein osana pitoja ja mitä enemmän vaihtelua oli, sitä paremmat ja ylemmän luokan pidot usein olivat.

Ritarit osallistuivat juhliin ja noudattivat etikettiä. Niissä korostettiin sosiaalisia ritarirituaaleja, kuten syviä kumarruksia, jaloja tapoja ja kauniita sanoja. Ritarit joivat, söivät sen mitä käteen saivat ja riemuitsivat kuten muutkin kutsuvieraat. Koska ritarihyveitä edellytettiin hallitsijalta, myös hänen palveluksessaan olleiden ritarien oli niitä noudatettava.

¹⁶⁵ Pipping 1963, 72.

2.3 Pidot ritariyhteisöä koossapitävänä voimana

Eräänä pitojen rituaalisena tarkoituksena oli pitää koossa ritariyhteisöä ja korostaa hyviä kristillisiä tapoja. Kristilliset tavat sitoutuivat osaksi keskiaikaista yhteiskuntaa ja ritariyhteisöä. Merkittäviin pitoihin osallistuivat kuninkaat ja niihin tavattiin kutsua maallinen ja henkinen rälssi – eli herrat. Sitä, kuinka paljon edustajia oli paikalla kummastakin rälssistä, ei eritelty.

Suurimpia pitoja järjestettiin tietysti silloin, kun valtakuntien kuninkaan ja herttuat tapasivat. Tällöin esiteltiin ohjelmallisesti ritaritaitoja ja juhlallisuuksiin voitiin sisällyttää erityisen tärkeä rituaali, ritariksi lyöminen, kuten tapahtui Norjan kuninkaan saapuessa vierailulle Lödöseen herttua Eerikin luokse. Eerikinkronikan kuvaamista pidoista hulppeimpia varten linnaan rakennettiin juhlasali, jossa vieraita kestittiin neljän päivän ajan. Kronikassa ne nimettiin Lödösen juhlapäiviksi (*Festdagur i Lödöse*).¹⁶⁶

”Mangin höwelik dust ther waar, ok marger riddare war ther gör” ¹⁶⁷	”Järjestettiin monta juhlavaa peitsentaittoa, niin myös monta lyötiin ritariksi.”
---	--

Lödösen pidoissa Eerik vahvisti asemaansa. Hän näytti kansalle, että hänellä oli hyvät suhteet norjalaisiin. Tässä peitsentaitolla oli merkittävä rooli. Se oli näyttävä näytelmä, jossa miteltiin ritarihyveitä, osoitettiin ritarivoimaa ja ritariluokan yhteenkuuluvuutta. Peitsentaitto oli myös kahden hallitsijan välinen sota-äytös.

”Wiin ok miodh war ther ospart widh hwario menniskio ther war, Swa at engine kerde at honom war faat. wtan wäderith thz war ilt ok waat” ¹⁶⁸	”Viiniä ja simaa ei keneltäkään säästetty, paljon siellä oli ihmisiä keneltäkään ei mitään puuttunut, vaikka sää oli kuitenkin märkä ja kurja.”
--	--

¹⁶⁶ Jansson 1987, 147.

¹⁶⁷ Pipping 1963, 205–206.

¹⁶⁸ Pipping 1963, 206.

--	--

Väenpaljoudella oli tässä tapauksessa erityinen rooli. Kutsuvieraiden ohella kansa oli pitojen rituaalien yleisönä. Kansa seurasi ruotsalaisten ja norjalaisten ritarien kristillis-hyveellisiä tapoja ja omaksui niitä. Juhlat olivat siten presentaation väline. Monta ihmistä lyötiin ritariksi ja tämä ritariksi lyömisen rituaali itsessään oli valmis kehittämään ritariyhteisöä koossapitävää voimaa. Ritareita lyötiin, koska taistelukentällä heitä myös joskus kuoli. Ritarit tutustuivat juhlissa ja ritareiksi lyönneissä toisiinsa tämän sosiaalisen rituaalin kautta – yhteisöllisyys ja yhteistyö kasvoi.

Ritarirituaaleista merkittävin oli ritariksi lyöminen. Ne olivat niin merkittäviä tapatumia, että kronikassa niistä kerrotaan tuon tuosta. Rituaalin välityksellä pitkän tien kulkenut, ritarillisia hyveitä osoittanut mies otettiin harvojen valittujen veljien joukkoon – usein jonkun taistelussa menehtyneen veljen paikalle. Ritariksi lyöty oli palvellut kunniallisesti hallitsijaa, jolla nimenomaan oli oikeus antaa ritarin arvo. Samalla hän lupasi palvella hallitsijaa ja noudattaa ritarien moraalikoodistoa sekä sai oikeuden osallistua – oikeastaan hänet velvoitettiin osallistumaan – ritariyhteisön yhteisiin tapahtumiin.¹⁶⁹

Ritariksi lyönti oli sekin merkittävä representaation väline. Tapahtumassa saatiin käsitys siitä, kuinka tärkeä mies ritarin arvon saanut oli ja millaista elämä ritarina oli. Eipä ihme, että yhä useampi maallista rälssiä edustava henkilö halusi tulla lyödyksi ritariksi ja päästä nauttimaan ritarikulttuurista. Ritariyhteisö pidettiin koossa myös käänteisesti. Mikäli hallitsija katsoi, että ritari ei ollut palvellut häntä hyveellisesti hänet voitiin erottaa ritariyhteisöstä. Juuri pidot mahdollistivat julkisen rankaisemisen, kuten tapahtui Nyköpingin pidoissa.

Eerikin Lödösessä järjestämät suurelliset juhlat jäivät hänen viimeisikseen. Nyköpingin pidoiksi (*Nyköpings gästbud*) kutsutussa tapahtumassa kuningas Birger käytti fyysistä ja sosiaalista valtaansa ja vangitsi näyttävästi herttuat, Eerikin mukaan lukien. Herttuat menettivät henkensä vangitsemisissa ja sitä seuranneissa tapahtumissa.¹⁷⁰ Iloiset juhlat muuttivat äkkiä vastakohdakseen, julmaksi näytelmäksi. Tarjoomuksillaan herttuat, ritarit ja muut herrat

¹⁶⁹ Ruth Mazo-Karras: *From Boys to Men: Formations of Masculinity in Late Medieval Europe*.

¹⁷⁰ Pipping 1963, 231.

luokseen houkutellut Birger katkaisi ilonpidon, alkoi syyttää herttuota eli veljiään petollisiksi, tuomitsi heidät ja ryhtyi kurittamaan heitä yleisönään valtakunnan herrat. Tapahtumissa, joista kertoville säkeille on annettu nimi *Kung Birger anklagar hertigarna*,¹⁷¹ julkinen nöyryytys ja tappaminen epäilemättä vaikuttivat siihen, miten paikalla olleet vastaisuudessa kuninkaaseen suhtautuivat. Julkinen häpäisy oli tunnustettu tapa nöyryyttää normin – tässä tapauksessa luottamuksen rikkojaa.¹⁷²

Nyköpingin pidoissa yleisöllä olikin erityinen roolinsa. Kuningas Birger pyrki osoittamaan valtaansa sosiaalisen rituaalin välityksellä. Ensinnäkin tarjoiltiin alkoholijuomia, millä kuningas näytti hyveellistä luonnettaan. Petolliset veljensä kun eivät olleet eivät olleet niin avokätisiä kuin herransa ja kuninkaansa. Tämän jälkeen siirryttiin rangaistusnäytelmään.

2.4 Häät ja kruunajaiset – sosiaalista pääomaa

Juhlat olivat merkittäviä sosiaalisen pääoman jakamisen tapahtumia.¹⁷³ Erityisen merkittäviä ne olivat silloin, kun ritarit osallistuivat niihin solmiakseen liittosuhteita, silloin, kun hallitsijan asema vahvistettiin.

Juhlallisuudet ja kestitys kuuluivat erottamattomasti kruunajaisiin. Perimmäisenä tarkoituksena oli sitoa kuningas Jumalaan.¹⁷⁴ Jumalaltahan ensikädessä kuningas sai vallan. Koska kyse oli tavallista merkittävästä tilaisuudesta ja vieläpä tapahtumasta, jossa kuninkaan asema vahvistettiin, oli luontevaa, että niiden yhteydessä lyötiin uusia ritareita uuden hallitsijan palvelukseen. Siinä missä kuninkuus oli suurinta tavoiteltavissa olevaa, siinä ritarin status oli maallisen rälssin tavoittelemaa.¹⁷⁵ Birgerin -kruunajaisissa hyviä tapoja, ruokaa, rauhaa ja riemua riitti,¹⁷⁶ kuten suurissa pidoissa yleensäkin.

¹⁷¹ Jansson 1987, 95.

¹⁷² Vilkuna 2015, 33–41.

¹⁷³ Vilkuna 2015, 396–406.

¹⁷⁴ Harrison 2020, 214.

¹⁷⁵ Harrison 2020, 267.

¹⁷⁶ Pipping 1963, 104–105.

”Konung birger kronadis thäre, mz mykin priis ok digher ärä Hans broder hertugh wallemar wart riddare ok hans bryllöp war thörgils knwtzsons dotter han fik” ¹⁷⁷	”Kuningas Birger siellä kruunattiin paljon oli iloa ja riemuittiin Hänen veljensä herttua Valdemar ritariksi lyötiin ja hänen häitänsä pidettiin niin hän sai Torkkeli Knuutinpojan tyttären”
---	---

Birgerin kruunajaisissa oli eräs kiinnostava sivujuonne. Nimittäin samalla Birgerin veli, herttua Valdemar paitsi lyötiin ritariksi hän myös avioitui Torkkeli Knuutinpojan tyttären kanssa. Kuningashuone vahvisti valtaansa avioliiton avulla.

Häissä sinetöitiin liittoja erilaisin rituaalein.¹⁷⁸ Häissä keskiajalla oli tyypillistä, avainten antaminen vaimolle ja sitä kautta myöhemmin mahdolliselle perilliselle, oli symbolinen ja sosiaalinen rituaali, jossa osoitettiin uusia ystävyssuhteita sekä omistussuhteita. Samankaltainen rituaali oli tilanne, jossa kuningas antoi esimerkiksi sormuksen uudelle piispalle.¹⁷⁹ Piispa Jumalan miehenä maanpäällä, ja suojeli Jumalan nimissä vääryyksiltä.¹⁸⁰

Eerikinkronikassa löytyy kaksi erinomaista kuvausta häistä, *Valdemar blir gift med Sofia av Danmark*¹⁸¹ ja *Hertig Magnus bröllop*¹⁸². Näistä ensin mainitussa kerrottiin häistä, kuningas Valdemar naitetaan tanskalaiselle Sofia Eerikintyttäreille, josta liiton jälkeen tuli göötien ja svealaisten kuningatar ja samalla poikkeuksellinen hahmo kronikassa, joka yleensä jätti naiset vähemmälle huomiolle. Lieneekin niin, että Sofiasta tavallaan tuli ”ruotsalainen ritari”.

Hääjuhlien kuvauksessa korostettiin ritaritapojen merkitystä, anteliaisuutta ja riemua. Erityiseen asemaan nostettiin ritarihyveisiin liittyneet rituaalit, voimainmittelöt, tanssit ja runonlausunta¹⁸³ sekä toisaalta ritarietikin noudattaminen jaloine hovitapoineen.

¹⁷⁷ Pipping 1963, 105.

¹⁷⁸ Småberg 2007, 158.

¹⁷⁹ Line 2007, 393–394.

¹⁸⁰ Harrison 2020, 214.

¹⁸¹ Jansson 1987, 41–42.

¹⁸² Jansson 1987, 54.

¹⁸³ Harrison 2020, 159–160.

<p>“Ther war duster ok bohord Danz ok leker ok fagherord hörde man bade vte ok jnne tokt ok höwisk laat ok synne goder kost ok ädela sidh mykin aghe ok starker frid Then jomfrw heet soffia Hon wart sidhan drotning göta oc swia”.¹⁸⁴</p>	<p>”Siellä oli peitsien kalinaa ja ritarimittelöitä, tanssia ja leikkejä ja runonlausuntaa, niin ne kuuluivat ulkona kuten sisällä, oli arvokkuutta ja hovitapoja, ruokaa ja jaloja tapoja, järjestystä ja syvää rauhaa. Neidon nimi oli Sofia, hänestä tuli kuningatar gööteille ja svealaisille.”</p>
---	--

On pantava merkille, että kuninkaallisten häissä yleisöä oli enemmän kuin tavallisissa ritaripidoissa. Ne koskettivat näet maallisen rälssin ulkopuolella olevia tavallisia ihmisiä. Tämän takia arvokkaan ja hyveellisen käytöksen merkitys korostui. Kuningashuoneiden väliset häät sijoitettiin tavallisesti rauhan aikaan, niillä yritettiin ylläpitää rauhaa ja siksi häissä presentoitiin rauhaan ja järjestykseen oleellisesti kuuluneita piirteitä: rauhaa ja järjestystä.

Herttua Maunun häiden juhlallisuuksia ja kestityksiä kuvattiin lyhyemmin ja syvällisemmin erittelemättä. Monet piirteet olivat silti samanlaiset kuin Valdemarin ja Sofian häissä.¹⁸⁵ Näisäkään häjäjuhlissa keneltäkään ei puuttunut mitään ja jokainen sai osansa.

<p>“Tha loot hertogh magnus Redha koost ok göra blwss ok giorde eth got bröllop ok raast ok tho swa at engom manne brast thz han skulle ther til rettä haffwa”.¹⁸⁶</p>	<p>“Niin antoi herttua Magnus valmistella kestit ja soihdut järjesti häät suuremmin valmistelematta keneltäkään ei puuttumaan jäänyt juhlissa mitään jossa jokainen sai oikeudellisesti osansa”.</p>
---	--

¹⁸⁴ Pipping 1963, 26.

¹⁸⁵ Pipping 1963, 45–46.

¹⁸⁶ Pipping 1963, 46.

--	--

Herttua Maunu antoi valmistella häät ja kestitykset. Ne eivät kuitenkaan olleet samalla tavalla merkitykselliset kuin Valdemarin häät, joissa luotiin liittosuhde kahden valtakunnan välille. Sitä paitsi kiire häiritsi valmisteluja, nimittäin niin, että Maunu oli matkalla sotaan, mihin säkeissä mainituilla soihtuilla viitattiin. Oikeastaan vaikuttaa siltä, että kyse oli nimenomaan sotaan lähtemisen rituaalista syöminkeineen. Kyseessä eivät siten olleet ainoastaan häärituaali ja perinteiset pidot. Paremminkin tapahtumat viittaavat siihen, että toteutettiin rituaalia, jossa lähdettiin vailla tietoa, palataanko taistelusta enää takaisin.

Hääjuhliin kutsuvieraina osallistuneiden ritarien roolina oli nauttia yhteisön jäsenenä tarjoomuksista, mitellä voimiaan ja viihdyttää yleisöä. Osallistuminen juhlallisuuksiin kasvatti sosiaalista pääomaa, kun rakennettiin-sosiaalisia kontakteja ja opeteltiin etikettiä ja hyveitä.

2.5 Vastavuoroisuus hyveenä

Juhlissa toteutettiin vastavuoroisuuden periaatetta. Hallitsijalle, ystävälle, läheiselle tai ritarille tarjottiin jotain vastineeksi liitto-, luottamus- ja vasallisuhteesta. Pidoissa tarjottiin seuraa, hyvää ruokaa ja usein alkoholijuomia. Niiden avulla pitojen päähenkilön sosiaalista asemaa korostettiin ja vahvistettiin.

Pidoissa ja juhlallisuuksissa erilaisten sosiaalisten rituaalien julkinen esittäminen oli tärkeässä asemassa. Niiden välityksellä osoitettiin hallitsevaa asemaa suhteessa muihin. Niillä pyrittiin näyttämään hallitsijan hyveellisyyttä, kunniallisuutta, ystävällisyyttä ja tietysti vallan laajuutta. Hyveellinen hallitsija jakoi vastavuoroisesti ja kristinuskon hyveellisyyden kaikille kaikkea sitä, mitä hänellä oli. Vastavuoroisuus palveli siten ennen kaikkea hallitsijaa. Vastavuoroisuutta noudattaneen sosiaalisen rituaalin perimmäisenä tarkoituksena oli usein liittosuhteen

muodostaminen. Kestitty ja kenties ritariksi lyöty mies maksoi vastavuoroisesti hallitsijalle olemalla jatkossa hallitsijan ystävä ja oli myöhemmin ystävä käytettävissä hallitsijan etujen ajamiseksi. Altruistista rakasta lähimmäistäsi periaatetta toteutettiin usein siinä vaiheessa, kun liittolaisen sotajoukkoja tarvittiin taisteluissa ja oman valta-aseman vankistamisessa.

Hallitsija jakoi hyvänsä ritarin arvoin. Arvon saaminen edellytti ritarilta vastavuoroisuutta. Vastavuoroisesti ritarit suorittivat hallitsijalle sotapalvelusta.¹⁸⁷ Vastavuoroisesti hallitsija antoi ritareille linnoja, palveluita, ja ylläpitoa. Kuninkaiden ja mahtimiesten väliset uskollisuussuhteet olivat tärkeitä, oikeastaan välttämättömiä. Siksipä ei ole yllättävää, että niiden solmimisessa ja ylläpitämisessä käytettiin kaikkia mahdollisia ritarikulttuuriin liittyviä sosiaalisia rituaaleja. Keskiaikainen yhteiskunnallinen ja etenkin maallisen rälssin elämää määrittänyt normi oli, että tarjottuaan toiselle jotain saattoi odottaa vastapalvelusta. Molemminpuolisuuden periaate jakautui hallittavien ja hallitsevien välille.¹⁸⁸

¹⁸⁷ Lönnroth & Linna 2013, 87.

¹⁸⁸ Tarkiainen 2010, 152.

3 LINNAT, KARTANOT, VOIMA JA VALTA

3.1 Linnojen rakentaminen vallan symboleiksi

Linnat ja kartanot edustivat symboleina usein kuninkaallista voimaa, valtaa ja rikkautta.¹⁸⁹ Keskiajan tunnetuimman symbolin takana piili halu viestiä voimasta sekä vallasta. Linnoissa asuivat valtiat sekä heidän edustajansa. Myös maallinen rälssi asui linnoissa sekä erilaisissa kartanoissa.¹⁹⁰ Linna oli asumus tai rakennus, joka rakennettiin puolustustarkoitukseen. Linnoja usein ympäröivät muurit ja tornit, jotka mahdollistivat tehokkaamman puolustautumisen, kun ne sijoitettiin strategisesti tärkeään paikkaan. Linnojen symbolista merkitystä korosti se tosiasia, että niissä pidettiin merkittävimmät ja näyttivät juhlat ja pidot. Linnat rakennettiin saatavilla olevista materiaaleista, tavallisesti puusta ja kivistä. Arvokkaammissa linnoissa, kuten kuninkaallisten linnoissa, käytettiin graniittia.¹⁹¹ Tiilivahvennuksia lisättiin jälkikäteen.¹⁹²

Folkungakaudella (n. 1250—1389) Valdemar Birgerinpojan hallituskaudesta Kalmarin unioonin kuninkaallisten linnojen kokonaismäärä oli vähäinen.¹⁹³ Niiden rakentaminen näkyville paikoille oli itsessään rituaali, jolla pyrittiin tekemään vallasta näkyvä ja julkinen Eerikinkronikassa linnojen rakentamisesta kirjoitetaan hyvin vähän. Toisinaan kuvataan sitä, miten pakon edessä jouduttiin luopumaan linnoista. Tämä näyttäytyy häpeällisenä tapahtuma: minkä hallitsija oli rakentanut voimannäytteekseen, ei voinut häpeättä menettää.

¹⁸⁹ Line 2007, 553.

¹⁹⁰ Lappalainen 2017, 131; Line 2007, 547.

¹⁹¹ Line 2007, 537–538, 543, 546.

¹⁹² Line 2007, 529–530, 537–538, 543, 549; Harrison 2020, 230.

¹⁹³ Line 2007, 302.

Linnan rakentamiseen kiinnitettiin huomiota säkeissä, joissa kerrottiin ristiretkestä hämäläisiä¹⁹⁴ vastaan (*Korståg mot tavesterna*).¹⁹⁵ Tässä korostettiin rakennetun linnan rituaalista ja symbolista merkitystä.¹⁹⁶

<p>“The criske bygdo ther et feste ok satto ther i vine ok neste Thz hwss heyter taffwesta borg the hedno haffua ther än fore sorg The satto land mz crisna men som iak vänter at thz star oc än”¹⁹⁷</p>	<p>“Kristityt rakensivat sinne linnan, jonne ystävät ja sukulaiset sijoitettiin linnan nimi on Hämeen linna¹⁹⁸ ja vieläkin aiheuttaa pakanoille surua Asuttivat maan kristityillä miehillä jonka uskon vielä siellä elävän”</p>
---	--

Säkeissä kuvattiin ulkoisen ja uskonnollisen vallan rituaaleja ja symboleita. Kristityt rakensivat linnoituksen pakanalliselle maalle ja asettuivat sinne kristittyinä. Alue oli siten otettu kristittyjen ja käännyttäjien haltuun, joten pakanoiksi jääneet saivat vastaisuudessa kärsiä uppiniskaisuudestaan. Ritarit osallistuivat tähän sotaretkeen velvollisuudesta kuninkaalle. Taistelijoina he olivat osa fyysistä rituaalia, jossa ruotsalaisia kristittyjä, myös ritareita asetettiin asumaan Hämeen alueelle: Häme oli otettu ruotsalaisten käsiin.

Kirjoittaja arveli linnan edelleen seisovan paikallaan ajatellen, että tämä kuninkaan rakennuttama symboli on ikuinen monumentti osoituksena kristinuskon ja kuninkaan ylivoimaisuudesta hämäläisiin. Tarkkaa aikamäärää ei tälle tapahtumalle ole annettu, ei liioin kerrottu tarkemmin asuttamisesta ja rakennuksista. Linna sitoutui kristinuskon periaatteisiin. Tavoitteena oli paitsi kääntää Hämeen alue kristinuskon alle, myös varmistaa suojaus venäläisiä vastaan ja

¹⁹⁴ Hämäläisiä kutsuttiin nimellä tavestit.

¹⁹⁵ Jansson 1987, 30.

¹⁹⁶ Tarkemmin kuvailee Hämeen linnan rakentamista arkeologi Julius Ailion teos: *Hämeen linnan esi- ja rakennushistoria. Hämeenlinnan kaupungin historia I. passim.*

¹⁹⁷ Pipping 1963, 9.

¹⁹⁸ Borg on tarkoittanut alunperin puolustuksellista linnaa ja hus oli enemmän asumista varten oleva linna.

mahdollistaa Ruotsin ekspansio itään.¹⁹⁹ Ritarit lähetettiin taisteluihin, ja he toimivat kuninkaan toiveiden mukaan taistelijoina pakanoita vastaan. Näin he toimittivat kuninkaan asettamaa ritarirituaalin vaatimusta fyysisellä tasolla.

Myös Tukholman perustamista koskevissa säkeissä (*Stockholm grundlägges*) linnan perustaminen huomioitiin.²⁰⁰ Tukholman linnan ja kaupungin rakentaminen näyttäytyvät eräänlaisena ulkoisena fyysisenä rituaalina ja vallan osoituksena, kun Birger jaarli käytti valtaansa antaessaan rakentaa Tukholmaan linnan sekä kaupungin sen jälkeen, kun pakanat²⁰¹ olivat hävittäneet aluetta ryöstöretkillään.²⁰²

<p>“Swerige haffde mykin vadha aff karelom ok mykin onadha The foro aff haffuit oc vp i mäle bade i lugne swa i äle”²⁰³</p>	<p>“Ruotsille aiheutui paljon huolta jota karjalaiset aiheuttivat He salaa rantautuivat Mälarenissa Oli tyyntä tai myrskyä”</p>
--	---

Voidaan tulkita, että Tukholman kaupungin ja linnan rakentamalla Birger jaarli jätti itsestään fyysisen symbolin jälkipolville.

<p>“birge jerl then wise man han loot stokholms stad at bygga mz dighirt with oc mykin hyggia eth faghert hwss ok godhan stadh</p>	<p>“Birger jaarli tuo viisas mies antoi Tukholman kaupungin perustaa suurella viisaudella ja harkinnalla kauniin linnan ja hyvän kaupungin</p>
--	--

¹⁹⁹ Tarkiainen 2010, 96–98, 132.

²⁰⁰ Jansson 1987, 43.

²⁰¹ Pipping 1963, 28. ”Thz gledes karela ok ryzaland”. Näiden säkeiden tapauksessa puhuttiin karjalaisista, mutta tuotiin esiin koko itäisen alueen, kuten venäläisten ja karjalaisten ilo ryöstöretkien ja kristittyjen tappamisen onnistuessa.

²⁰² Pipping 1963, 27–30. Jaarli Birger halusi estää vihollisten (tässä tapauksessa karjalaisten) pääsyn Itämereltä Mälaren järvelle, jotka olivat hävittäneet Tukholman aluetta ryöstöretkillään.

²⁰³ Pipping 1963, 27.

Alla leedh swa giort som han badh” ²⁰⁴	kaikki tehtiin, kuten hän määräsi”.
---	-------------------------------------

Säkeissä Birger jaarli kuvattiin viisaaksi mieheksi juuri siksi, että hän antoi perustaa uuden kaupungin ja linnan. Maltillisena miehenä hän harkitsi päätöstä pitkään. Linnasta tuli kaunis vallan symboli. Tätä puolta korosti se, että rakennushanke toteutettiin, suurena fyysisensä ritarirituaalina, kuten valtias oli määrännyt.²⁰⁵ Kaupunkiyhteisöt toimivat lähes samalla periaatteella kuin ammattikunnat.²⁰⁶ Maallinen rälssi toimi ylemmällä tasolla tuottamalla turvaa ja hallinnollisia menetelmiä. Kylät olivat varsin omatoimisia ja harvat tunnustivat yhteisen hallitsijan, valtaa jaettiin ja siitä myös kilpailtiin.²⁰⁷

Hyveellistä valtiasta ja suuren linnan omistajaa ritarit palvelivat mielellään ja osallistuivat tarvittaessa Tukholman puolustamiseen. Ritarin velvollisuutena oli puolustaa Tukholman aluetta vastineena kuninkaan tarjoamista palveluksista.

3.2 Ritaripelit ja leikit

Erityisen merkittävässä roolissa olivat turnajaiset, ritaripelit ja -leikit, joiden sisältöä harvemmin tarkasti kuvattiin. Turnajaisten ja mittelöiden yhtenä keskeisenä tarkoituksena oli harjoittaa ritareita tulevaan sodankäyntiin ja kasvattaa yhteisöllisyyttä sosiaalisten kontaktien kautta. Ryhmäkurin edistäminen oli tärkeää.²⁰⁸

²⁰⁴ Pipping 1963, 29.

²⁰⁵ Pipping 1963, 29. Säkeissä kuvaillaan Tukholman perustamista nimenomaan karjalaisia vastaan, jotta heidän ryöstöretkensä eivät enää aiheuttaisi niin suurta vahinkoa alueella.

²⁰⁶ Kallioinen 1998, 41.

²⁰⁷ Harrison 2020, 111.

²⁰⁸ Mäkipelto 1998, 87–88, 108 – 109.

Ritaripeleistä ja -leikeistä tärkeimpiä olivat turnajaisten peitsentaitot. Ritaripelien ja -leikkien perimmäisenä tarkoituksena oli tyydyttää yksilön mielihyvän tarpeita, rentouttaa, hankkia mainetta ja osoittaa sosiaalista valta-asemaa.²⁰⁹ Ritarit osallistuivat turnajaisiin mielellään, sillä rentoutuminen taisteluiden välissä edisti myös kyvykkyyttä ja jaksamista taistelutilanteissa.

Ritareiden tuli toimia niin sotilaallisesti kuin sosiaalisesti heille asetettujen sosiaalisten arvojen eli hyveiden mukaan. Maine oli erittäin tärkeässä asemassa. Ritarien keskuudessa miehistä mahtia ja voimaa osoitettiin.²¹⁰ Mikä olikaan parempi tapa esittää voimaa ja miehistä mahtia, kuin turnajaisissa taistelemine.

<p>”swa at then vplenszke van oc danen fioll jak tenker han fik et vlukkes fall ok miste bade örss ok peninga sääk skamelika laa han skiten i then träk”²¹¹</p>	<p>”Uplantilainen voitti ja tanskalainen putosi, uskon ettei onnea tuonut tämä putoaminen Menetti niin ratsunsa kuin rahasäkkinsä häpeällisesti maaten lannassa ja maassa”</p>
---	---

Tanskalaisten ja ruotsalaisten ritarileikit ja turnajaiset olivat samanaikaisesti sosiaalisia ja fyysisiä rituaaleja. Fyysisen rituaalin puoli korostui, kun esitettiin mahtia ja voimaa ulkopuolisille. Taustalla vaikuttivat Ruotsin ja Tanskan kuninkaan halu elää sovussa sekä liittolaissuhteen vahvistaminen.

Säikeissä esitetty ritarin häviäminen turnajaisissa ja ritarileikissä on tavallaan hyväntahtoisen kilpailun metafora. Tanskalaisen kannalta ikävästi päättynyt peitsentaittoa pidettiin hyväntahtoisesti sosiaalisena ja fyysisenä rituaalina. Arvatenkin kronikan kirjoittaja tavoitteli Ruotsin paremmuutta korostavana fyysisen vallan rituaalin kuvausta, jossa ruotsalainen löi maahan tanskalaisen ritarin, tämän suureksi häpeäksi. Ritari makasi lannassa ja menetti paitsi kaikki rahansa myös, kärsi tappion tuottamasta häpeästä ja maineensa tahriintumisesta. Turnajaiset olivat verinen kunniakysymys.²¹²

²⁰⁹ Mazo Karras 2003, 65.

²¹⁰ Pipping 1963, 61–63.

²¹¹ Pipping 1963, 63.

²¹² Trubaduureista pyhimyksiin: Edustaminen ja julkisuus keskiajalla passim.

Ritarit osallistuivat näihin ritaripeleihin ja -leikkeihin, koska ne olivat osa heidän maineensa osoituksen ritarirituaaleja, niin sosiaalisella kuin fyysiselläkin tasolla. Leikit saattoivat sisältää uhkapelejä. Voittajien puolesta lyötiin vetoa tai leikkeihin sekä peleihin sisällytettiin muulla tavalla rahallisia panoksia.²¹³ Uhkapelit tarjosivat ritareille ajankulua sotimisen sijaan.

3.3 Linnat, kartanot ja niiden haltijat

Eerikinkronikassa linnoissa juhlittiin ja niiden läheisyydessä taisteltiin. Kronikassa linnat esiintyvät useimmiten valtioiden ja näiden apulaisten omistuksina. Linnoja saattoi hallita myös maallisen rälssin edustajat ja korkeimmat hengellisen rälssin edustajat, kuten arkkipiispat. Kartanoita asuttivat usein hengellinen ja maallinen rälssi.²¹⁴ Ritarit saivat näitä myös hallittavikseen. Maallinen rälssi myös pyrki hankkimaan itselleen vaakunoita ja erilaisia tuontitavaroita ja asemaansa osoittavia asuntoja. He osallistuivat aateliskulttuuriin, jota edustivat esimerkiksi turnajaiset, ritariromaatit hautauskirkot ja monumentit.²¹⁵ Kartanoihin liittyviä kuvauksia Eerikinkronikassa on vähän. Tavallisesti mainittiin ainoastaan kartanon sijaintipaikka. Kartanoita hallinneille rälssin edustajille ne olivat paitsi asumuksia myös ja ennen kaikkea vallan symboleja.²¹⁶

Yleensä linnoista kirjoittaessaan kronikoitsija käyttää ainoastaan yhtään adjektiivia: linnat olivat kauniita. Tämä itsessään riitti kertomaan niiden arvosta ja symbolisesta merkittävydestä. Jos omisti kauniin linnan, silloin oli myös arvovaltainen henkilö.

Linnan luovuttaminen ritarille oli niin merkityksellinen toimenpide, että sellaisesta kronikassa kirjoitettiin. Tanskalainen palkkasoturi ja suurmies, Tanskasta paennut ylimys, joka oli sotkeutunut mahdollisesti Tanskan kuninkaan murhaan, oli saanut kuningas Maunulta turvapaikan.²¹⁷

²¹³ Mazo Karras 2003, 59, 148, 128–129, 97.

²¹⁴ Line 2007, 552.

²¹⁵ Tarkiainen 2010, 156.

²¹⁶ Muinaisruotsiksi: gardhin.

²¹⁷ Pipping 1963, 49–51. Porsen pojasta tuli myöhemmin kreivi, astuessaan avioliittoon Norjan prinsessa Ingeborin kanssa.

Miehen nimi oli Peder Porse²¹⁸ joka päätti käyttää valtaansa kuningasta vastaan ja ottaa sen, minkä koki ansaitsevan. Hän otti itselleen Lödösen linnan.

<p>”Tha took konung magnus ok satte honom lödesa hwss ok en deel aff thz ther til laa”²¹⁹</p>	<p>”Niin kuningas Maunu antoi hänelle Lödösen linnan²²⁰ ja osat maista siihen kuuluvista”</p>
--	--

Peder Porse asettui linnaan ja myöhemmin aiheutti kuninkaalle lisää häpeää kutsuessaan tämän vieraakseen ja vangitsemalla tämän.

<p>“För thz söloff han haffde honom fäst Ther före bödh han konungen til gest A thz hws han haffde honom läät giorde han vrantk aller ok rät tha fangade hannen ower bordet han saat aldra blidast ok fik sik maat”²²¹</p>	<p>“Hänelle luvatun hopean vuoksi Siksi kutsui kuninkaan vieraakseen Kuninkaalta samaansa linnaan Tekikö hän oikein vain väärin vangitessaan pöydässä istuvan kuninkaan joka ruokaa nautti”</p>
---	---

Linnan saaminen panttina oli mahdollista. Kuningas Maunu ei ollut suorittanut vaadittua maksua Porselle, joten Porse katsoi, että hän oli oikeutettu ottamaan linnan kuninkaalta. Kuningas se sitten luovuttikin. Ritarirituaalina Porsen vaatimus osoitti sen, että ritari ja soturi saattoi vaatia hyveellisyyden nimissä itselleen sen, mikä hänelle oikeudellisesti kuului, Porse onnistui tässä vangitsemalla kuninkaan kesken aterian.²²² Tässä tapauksessa velan pantti oli fyysisen ja

²¹⁸ Lönnroth & Linna 2013, 215.

²¹⁹ Pipping 1963, 55.

²²⁰ Tässä tapauksessa oli kyse asumuslinnasta eli hus (hwss).

²²¹ Pipping 1963, 55-56.

²²² Pipping 1963, 54-59.

sosiaalisen vallan rituaali, jossa kuninkaalta vietiin symbolisesti arvokas, rakennettu taidon ja ulkoisen vallan taidonnäyte.

Tapahtumat vaikuttivat kuningas Maunun maineeseen palkkasoturien ja soturien keskuudessa. Janssonin versiossa tapahtumat sijoittuivat jaksoon, jossa kerrottiin kuningas Maunun suosineen ulkomaalaisia (*Magnus utländska gunstlingar*).²²³ Ulkomaalaisten suosimista pidettiin jalona tapana.²²⁴ Maasta karkotetuilla oli tapana hakeutua jalojen herrojen luo. Herrat neuvottelivat karkotetuille rauhan ja antoivat heille sen, mikä oli tarpeellista. Vastavuoroisesti karkotetut suorittivat ratsupalvelusta ja kasvattivat herransa kunniaa sekä mainetta.²²⁵ Suosimisen syitä ei selosteta. Suosiminen liittyi siihen tosiasiaan, että karkotettujen värvääminen apulaisiksi säästi rahaa. Ja toisaalta karkotetut suurmiehet hakeutuivat lähelle kuningasta sen vuoksi, että saivat vaikutusvaltaa.²²⁶

Tyytymätön ritari saattoi ottaa itselleen sen, minkä hän koki oikeudenmukaiseksi – tietenkin vain silloin, kun hänellä oli siihen resursseja. Oikeudenmukaisuus oli keskeinen ritarien arvo maailman hyve. Peder Porsen tapaus osoittaa tämän selvästi. Kuningas oli epäoikeudenmukainen jättäessään palkitsematta Porsen oikeudenmukaisesti. Niinpä Porse, jolla oli riittävästi resursseja, toteutti oikeudenmukaisuuden hyvettä tasaamalla tilit ja lunastamalla Lödösen linnan.

3.4 Joukkojen koostumus, hierarkkinen järjestys ja tunnukset

Eerikinkronikassa kirjoitettiin joukkojen koostumuksesta, hierarkkisesta järjestyksestä ja tunnuksista, viimeksi mainituista tosin laihanlaisesti. Joukot koostuivat ratsuväestä, ritareista²²⁷ ja soineista.²²⁸ Yleensä puhuttiin pelkästään miehistä.²²⁹ Milloin vastustajat olivat pakanoita, omat sotajoukot muodostuivat ”kristityistä”.

²²³ Jansson 1987, 59.

²²⁴ Pipping 1963, 54–55.

²²⁵ Lönnroth & Linna 2013, 87.

²²⁶ Harrison 2020, 261.

²²⁷ Muinaisruotsiksi: riddara

²²⁸ Muinaisruotsiksi: swena

²²⁹ Muinaisruotsiksi: men

Uplantilaisten ja tanskalaiset välienselvittelyä käsiteltiin luvussa Taisteluita Skoonessa (*Strider i Skåne*).²³⁰ Taistelukuvauksessa mainittiin ainoastaan ritarit, vain taisteluun osallistuneen ritareita ja tarkempaa tietoa muista joukoista ei annettu.

<p>“tha wart en stor wellogh strid Aff däni ok wplenzska män jak tror at skäninge mynnes thz än Däni tappado sigherin thär skadhe han er opta när widh miolkalang swa heter en by the wordo ther fangne ey willo fly thry hundradha riddara ok swena”²³¹</p>	<p>“Siellä oli suuri taistelu Tanskalaisten ja uplantilaisten välillä Uskon, että skoonelaiset sen muistavat vielä Tanskalaiset hävisivät siellä Epäonnen ollessa lähellä Lähellä Mjölkalången oli kylä Pakenemaan haluttomat vangittiin Kolmesataa ritaria ja soinia”</p>
---	--

Kuvauksissa rohkeat ja monin attributein kehitetyt ritarit olivat keskiöissä. Pakanoiden ja kristittyjen välisessä taistelussa korostettiin ritarien esimerkillistä johtajuutta. Heistä esimerkillisimpiä oli junkkeri Kaarle, jonka edesottamuksia käsiteltiin luvussa Junkkeri Kaarle – Jumalan ritari (*Junker Karl – Guds riddare*).²³² Kronikan mukaan Kaarle oli Jumalan ritari, koska hänen ritarikuntansa säännöt kielsivät kuolemanpelon, pakenemisen ja samalla osoittivat ritarien asemaa kristittyjen turvamuurina.²³³ Ritarit, kuten tässä tapauksessa junkkeri Kaarle, toimivat joukkojen johtajina ja rohkaisijoina. Taistelu etenee raivokkaaseen täysiveriseen mitteluun pakanoiden ja kristittyjen välillä, junkkeri Kaarlen toimiessa joukkojen johtajana.

Vangitseminen oli tyypillinen osa taisteluiden jälkeistä diplomatiata. Hyvät miehet, ritarit ja soinit kernaasti vangittiin tai otettiin orjiksi. Kyseessä oli oletettavasti kunniakas fyysinen, sosiaalinen ja uskonnollinen rituaali, jossa pyrittiin jakamaan kristinuskon hyveiden periaatteita anteeksiannosta.

²³⁰ Jansson 1987, 173.

²³¹ Pipping 1963, 247–248.

²³² Jansson 1987, 36.

²³³ Pipping 1963, 17–21; Lönnroth & Linna 2013, 67.

<p>”Then ionker swarade ok vm sik saa: nw seer iak engen fly aff ider jak vndrar hwy man mik thz bider at iak skal göra mik then last!”²³⁴</p>	<p>Sitten junkkeri vastasi ja sanoin näin: ”Paeta en näe yhdenkään teistä. Niin pohdin, miksi sitä minulta pyydättekään, ja johtaisin itseni häpeään!”</p>
---	--

Rohkeimmat ritarit jäivät elämään. He olivat kaatuneet puolustaessaan kristinuskon ja ritarilisten hyveitä. Ritariksi pääseminen vaati usein osoituksen muille ja itselle omista kyvyistä, erityisesti taisteluissa.²³⁵

Junkkeri Kaarle oli yksi kyvykkääksi esitetyistä ritareista, joka menehtyi kyseisessä taistelussa. Kaarle kohtasi kuolemansa taistelussa liettualaisia vastaan. Mainiikkaus, hyveellisyys, rohkeus, periksiantamattomuus ja niiden saavuttaminen erilaisissa taisteluissa olivat tärkeässä osassa ritarien rituaaleja. Kielikuvat rohkeista ja periksiantamattomista ritareista ja joukkoja johtaneista sotapäälliköistä toimivat esikuvina. Sitä vastoin pakenemiset osoittivat heikkoutta, tuottivat häpeää ja tahrasivat maineen. Nekin soveltuivat esimerkeiksi, tosin päinvastaisessa tarkoituksessa.

Suurissa taisteluissa ritarien ja soiniin hierarkkiset asemat korostuivat. He pitivät sotajoukot koossa ja rohkeina saattoivat vaatia joukoilta samanlaista rohkeutta. He olivat periksiantamattomia, rohkeita ja luottivat Jumalaan. Ritarit eivät myöskään antautuneet, vaan kuolivat kristinuskon marttyyreina taistelukentällä. He olivat hyveellisiä kristittyjä, jotka eivät taipuneet edes väkevimmän vihollisen edessä vaan kuolivat oman uskonsa puolesta.

²³⁴ Pipping 1963, 19.

²³⁵ Mazo Karras 2003, 36–38.

Ritareita on myös kuvattu maalauksissa mustan surman aikana pelaamassa shakkia, jossa vastustajana on kuolema. Tämä kertoi siitä, ritarin tie oli usein lyhyt, vaikka se sisälsi myös kunniaa ja sosiaalisia rituaaleja. Maalauksissa kuvattiin myös sitä, että kukaan ei säästynyt mustalta surmalta, ei edes rohkea ritari. (Harrison 2020, 289, 291.)

Kronikassa ei suinkaan salailla sitä, kuka oli taistelukentällä paras ritari.²³⁶ Taistelu olikin sitä elämää, mitä ritarilta odotettiin ja kuolema oli vain rohkeuden seuraus.

3.6 Panttivangit, vangitseminen ja murhat

Eerikinkronikan mielenkiintoisimmaksi fyysiseksi rituaaliksi osoittautuu ”Håtunan leikki” (*Håtunaleken*),²³⁷ jossa kuningas Birger ja hänen herttuansa sekä veljensä käyvät neuvotteluja Håtunassa, ja jossa yhtäkkiä herttuat vangitsevat kuningas Birgerin.

han vntfik them mz mykin tokt	”Hän otti heidät vastaan kohteliaasti
han wiiste ey huat the hado kokt	ei aavistanut mitä heillä oli mielessä
Thera kläder the wp baro	herttuat olivat pukeutuneet omiin vaatteisiinsa
alle the hertoghans men ther waro	paikalla herttuoiden miehet olivat siellä
gingo wt i thz hwss the skullo hawa lighat	kaikki menivät taloon yöpyäkseen vielä
then tid the komo all tighat	sitten tuli aika
Tha drogho the thera wapn vpa	vetivät aseensa esiin he
swa at engen konungsins man thz saa	ilman että kuninkaan miehet näkivät sen
Then dagh war tha när forgangen	kun päivä oli lähes painunut mailleen
tha ward konungen birger fangen	niin kuningas Birger vangittiin.
Ok drotning märta med honom ²³⁸	ja niin myös kuningatar Märta”

²³⁶ Pipping 1963, 49–54.

²³⁷ Jansson 1987, 113–114.

²³⁸ Pipping 1963, 148.

Tilaisuuteen osallistui kuninkaan ja herttuoiden ohella koko joukko ritareita ja sotureita, jotka auttoivat kuninkaan vangitsemisessa, ja jotka suorittivat palvelustaan herttuolle. Vankeudesta vapautunut kuningas Birger muisti vangitsijoitaan. Myöhemmin hän vangitsi herttuat Nyköpingin pidoissa (*Nyköpings gästabud*).²³⁹ Pidot mahdollistivat julkisen häpäisyn.

Kuningas Birger muistutti herttuota Håtunan tapahtumista ja totesi, että tällä kertaa hän määrää leikin tahdin:

<p>”Ther kom konungin gangande nidher styrnade öghom hardla vreder Mynnes jder nakot aff hatwna leek fulgörla mynnes han mik Thenne er ey bättre än hin j wardhin nw fölgia mik om sin The bundo tha beggis thera hender ok leddo them tha badha sender jnnan tornit barfötta”²⁴⁰</p>	<p>”Niin kuningas saapui alas Silmät pistävinä, vihaa täynnä Muistatteko Håtunan leikin²⁴¹ Niin minä muistan sen hyvin Tällä kertaa leikki on parempi Koska sen määrään minä Herttuoiden kädet sidottiin Ja heidät molemmat vietiin Paljasjalkaisina torniin”</p>
--	--

Håtunan leikki oli herttuolle kuin rituaalinen leikki, jossa valta-asetelmia pyrittiin lapsena leikityn leikin välityksellä asettamaan uusiksi. Myöhemmässä vaiheessa, tämä leikki ja rituaali saivat täysin uudenlaisen käänteen ja korostivat uutta valtajärjestystä veljesten kesken. Vangitsemisesta vapautunut kuningas Birger osoittaa valtaansa vangitsemalla herttuaveljensä ja samalla näännytti heidät kuoliaaksi.

²³⁹ Pipping 1963, 153.

²⁴⁰ Pipping 1963, 220–221.

²⁴¹ Kuningas Birger tässä tapauksessa käytti leikkiä kielikuvana todelliselle valtapelille.

Kuningas Birgerin tapauksessa Håtunan leikin mainitseminen saattoi olla keskiajalle tyypillistä alistamista huumorin avulla.²⁴² Vaikka säkeissä ei ritareista suoraan puhuta, on luultavaa, että juuri he olivat sotilaita, jotka suorittivat ritarirituaalien arvojen mukaisen vangitsemisen kuninkaan käskystä – ritarit kun palvelivat kuningasta. Ritarit toimivat sen mukaan, mitä he olivat ritareiksi lyömisen jälkeen vannoneet kuninkaalleen. Ritarit tohtineet vastustaa Birgeriä vaan toimivat hänen käskyjensä mukaan, ja yksikään satureista tai ritareista tuskin oli lojaali herttuolle.

Vastarintaa esitettiin usein huumorin avulla, olkoonkin, että keskiaikainen huumori saattoi julmaa. Onkin ilmeistä, että katkeroitunut kuningas Birger näki tilanteessa ironiaa ja huumoria vangitessaan herttuansa.²⁴³

Tapahtuma vertautuu jaarli Uhtredin²⁴⁴ surmaan, jossa yllätystä hyödyntäen käytettiin samankaltaista huijausta vangitsemiseen. Uhtredin tapauksessa kuitenkin jaarli surmattiin välittömästi, kuten hänen sotilaansakin.²⁴⁵ Seuraukset olivat samankaltaisia, erilaiset kostot ja katkeruus siivittävät tulevia vangitsemisiä ja katkeria taisteluita.

Kokonaisuudessaan Håtunan leikki ja Nyköpingin pidot toimivat ikään kuin valtapelin kielikuvana ja rituaalina, jossa ensin herttuat ja sitten kuningas osoittivat fyysistä valtaa ja väkivaltaa. Toisaalta kronikan säkeet kertovat perheen sisäisestä valtakamppailusta, sillä herttuat olivat kuningas Birgerin veljiä. Kuningas on katkeroitunut ja petollinen ja osoitti julmasti valtaansa vangitsemalla veljensä ja näännyttämällä heidät kuoliaiksi. Sosiaalisella tasolla kuningas vaati hänelle kuuluvaa kunnioitusta herttuoilta. Tavallaan hän osoitti olevansa oikeudenmukainen, kuten kristinusko vaati, vangitessaan herttuat. Ritarit toimivat tässä vangitsemisen rituaalissa joko sivustakatsojina tai lihasvoimana, mutta tätä ei tarkemmin kronikassa selostettu.

Murhaa kuvattiin ainoastaan jaksossa Erik Plogpenning murhataan (*Erik Plogpenning mördas*).²⁴⁶

²⁴² Lamberg 1998, 79–80.

²⁴³ Lamberg, 1998, 55–62.

²⁴⁴ Northumbrian jaarli vuosina n. 1006–1016. Salamurhattiin.

²⁴⁵ Fletcher 2002, 4.

²⁴⁶ Jansson 1987, 46.

<p>”Danmark thz fik digher skada thz konung erik aff ringst han bleff swa jammerlika döder han var forradin aff sinom bröder”²⁴⁷</p>	<p>“Tanskaa kohtasi suuri vahinko, kun kuningas Erik Ringstedissä, kohtasi kuolemansa, hänet pettivät hänen veljensä”.</p>
---	--

Yksin liikkunut Erik Plogpenning löydettiin hukkuneena,²⁴⁸ hänen veljensä olivat murhan takana. Tapaus lienee nostettu Eerikinronikkaan siksi koska murha oli vastoin ritarirituaalien pohjalle asettuvia kristillisiä hyveitä, ja toisaalta siksi, että samankaltaiset kuninkaan murhat estettäisiin Ruotsin valtakunnassa.

Säikeissä selitettiin, miten Plogpenningin veli Abel, jotka hetkeksi päätyi kuninkaaksi, sai surmansa taistelussa ja joutui helvettiin tekemänsä murhan vuoksi.²⁴⁹ Plogpenningiä ei koskaan tunnustettu pyhimykseksi, mutta hän sai maineen pyhimyksenä.²⁵⁰ Kronikan kirjoituksessa tämä ilmenee, sillä siinä korostettiin Plogpenningin veljien syyllisyyttä ja tekojen seurausta.

<p>“Nw haffuer han i heluite engen lisa we er them swa jorderikis ödh at han skal thola i heluite nödh”²⁵¹</p>	<p>“Nyt hän tuntee helvetin ankaruuden joka tavoittelee maallista loistoa hän kokee helvetin kirouksen”</p>
---	---

Kaikkiaan erilaisten ritarien elämään ja ritualeihin kuuluivat kristinuskoon sidotut hyveet, joiden noudattaminen keskiajan ja Eerikinkronikan maailmassa oli osa ritarille asetettua maineellista arvoa.

²⁴⁷ Pipping 1963, 32.

²⁴⁸ Ylimystö harvoin keskiajalla kulki yksin. Fletcher 2002, 123.

²⁴⁹ Pipping 1963, 153.

²⁵⁰ Harrison 2020, 131.

²⁵¹ Pipping 1963, 153.

Vääristä teoista, kuten syntinä pidetystä tappamisesta joutui helvettiin. Kunniakkaista voitoista ja taisteluista taas paikka taivaassa oli melko varma. Sodassa surmaaminen oli oikeutettua, mutta murhaaminen ilman sotaisia syitä oli selvä synti. Plogpenningin veli Abel joutui teostaan suureen häpeään ja maksoi tästä kuoleman jälkeisessä elämässä – kauhun ja pelon tuolla puolen. Kunniallista olisi ollut pakanallisen vihollisen surmaaminen, kristityn ritariveljen ei.

Osassa ritarirituaaleja hyveiden noudattaminen oli tärkeää, jotta ritarin elämä täyttäisi keskiajalla asetetut hyveellisen elämän raamit, kuuluivat Tanskan aateliin ollessaan kuningasta lähellä. Plogpenningin arvoa ritarina ei tosin tuoda esiin. Plogpenningin murha muistuttaa myös hieman tyyliltään aikaisemmin mainittua Northumbrian anglosaksisen Jaarli Uhtredin murhaa, jossa korkeassa asemassa oleva henkilö menetti henkensä täysin odottamatta. Uhtredin tapauksessa kyseessä oli kuitenkin rauhanneuvottelun rituaali ja petos, jossa mahtimiehet ja kilpailijat surmasivat Northumbrian jaarlin.²⁵²

Plogpenningin tapauksessa voidaan arvella hänen nuoruutensa koituneen hänen kohtalokseen. Hänellä ei ollut nuorempana kykyä tai mahdollisuuksia puolustautua veljiensä väkivaltaista tekoa vastaan. Tapahtuma aiheutti kirjoittajan mielestä suurta vahinkoa Tanskalle ja epäilemättä tällä oli epäsuora vaikutus Ruotsiin. Maallisen loiston tavoittelemisen eli ahneus koitui myöhemmin murhatun kuninkaan veljen kohtaloksi tuonpuoleisessa. Tämä todennäköisesti toimi myös esimerkkinä siitä, että Ruotsin valtakunnassa ei olisi toimittu samalla tavalla ja että ruotsalaiset noudattivat kristinuskon periaatteita. Tosin keskiaikaisessa Ruotsissa ja Suomessa verekseltään kiinni jäänyt murhamies menetti usein itse henkensä, jos ei päässyt pakenemaan toiseen valtakuntaan.²⁵³

Ritarien osallisuudesta Plogpenningin murhatapaukseen lähteet eivät suoraan kerro, mutta arvatenkin ritarit osallistuivat myös murhatöihin käskystä. Kyse ei ollut kuitenkaan kunniallisesta teosta, kuten aikaisemmin todettiin vaan ehkä uskollisuudesta tiettyjä henkilöitä kohtaan, joilta ritarit saivat palveluksia takaisin. Ritarit olivat mahtimiehiä, jotka pyrkivät myös itse hakemaan valtaa. Väkivaltaa harjoittivat niin kuninkaat kuin ritaritkin ja talonpojat, sen tekeminen ei katsonut säätyä.

²⁵² Fletcher 2002, 3–5.

²⁵³ Suomalaisen kuoleman historia passim.

4 KRISTINUSKON VOITTO JA RITARI-IHANNE

4.1 Viikinki-ihanteen hävittäminen – etelästä saapuneet ritari-ihanteet

Uusi ritari-ihanne saapui Ruotsiin erityisesti Saksasta. Eerikinkronikassa tästä saksalaisesta ihanteesta on otettu runsaasti mallia, se muistuttaa tyyliltään saksalaisia kronikoita.²⁵⁴

Kristinuskon voittaessa pyyhittiin Ruotsista erilaiset pakanalliset ihanteet hiljalleen pois, ja ohjenuoraksi otettiin kristinuskon arvot, hyveet ja rituaalit. Eerikinkronikassa henkilöt ja esivalta, kuten kuninkaatkin noudattivat kristinuskoon liittyviä rituaaleja, arvoja ja hyveitä. Uudet ritari-ihanteet ja uskonnolliset rituaalit vaativat niin ruumiin kuin sielunkin hyveitä.

Keskiajalle tunnusomaisimpana symbolina voisi pitää kirkkoa, sillä sen mahti läpäisi keskiajan yhteiskunnan. Silti Eerikinkronikassa papiston kuvaileminen on hyvin vähäistä. Kronikassa kirkko kiinnittyi tiiviisti hallitsijaan. Hallitsija palveli kirkkoa kuten säkeissä, joissa Maunu kuvattiin kirkon hyväntekijäksi.

Keskiajan Euroopassa korkeimpana auktoriteettina oli Jumala. Lakien ja sääntöjen tuli olla lähtöisin Jumalasta ja perustua Jumalan tahtoon. Muunlaisiin sääntöihin perustuva toiminta nähtiin pakanalliseksi ja Jumalan vastaiseksi.²⁵⁵ Ritarien piti elää kristinuskon hyveiden mukaan ja osallistua ritarirituaaleihin uusien ihanteiden mukaisesti.

²⁵⁴ Lönnroth & Linna 2013, 35.

²⁵⁵ Grandjean & Jakobsen 2013, 123.

Keskiajalla kristinuskon arvoineen ja tapoineen syrjäytti herooinen kulttuurin.²⁵⁶ Pohjolassa herooinen kulttuurin ihanteen omaksuneet viikingit luottivat nyrkkiin ja voimaan, kunnes kristinuskon saavuttua alettiin yhä enemmän luottaa Jumalan ohjaavaan valtikkaan ja rauhanomaisempaan kanssakäymiseen.²⁵⁷

Varhemman runouden pakanasankarit ja -kuninkaat korvattiin kristillisillä sankariritareilla ja kuninkailla.²⁵⁸ Muutos sijoittui 1000-luvulle, jolloin Pohjolan monarkit alkoivat olla avoimempia kristinuskolle, kuninkaallisesta minäkuvasta tuli kristillinen.²⁵⁹ Paganalliset perinteet sekä kristinuskon uudet ajatukset elivät pitkään rinnakkain, kunnes vanhat tavat joko kiellettiin tai unohdettiin.²⁶⁰

4.2 Kristinuskon symbolien käyttö

Symbolit ja merkit toimivat lukutaidottomille opetuksellisena välineenä, ja papit saattoivat näytellä tapahtumia Raamatusta opettaessaan kirkon ja Raamatun historiaa.²⁶¹ Lukutaitoiset lukivat ääneen kirjoituksia lukutaidottomille. Suurin symboli oli kirkko, joka oli paitsi itsessään kristinuskon tunnus myös toimi rituaalien suorituspaikkana. Kirkkoja kuvattiin kronikassa samalla tavalla kuin linnoja, mutta kirkkoista voitiin kertoa myös lisäksi muuta, esimerkiksi kuvailemalla niiden kauneutta, kuten eräästä kirkosta kirjoitetaan.²⁶² Kirkkoja koristi toinen merkittävä symboli eli risti. Eerikinkronikassa kirkko ja luostarilaitos esitettiin suotuisassa valossa.²⁶³

²⁵⁶ MacIntyre 2011, 194.

²⁵⁷ Bagge 2013, 161, 164, 180–181.

Huomioitavaa on kuitenkin, että myös viikinki-ihannetta ohjasi uskonto, jossa tavoitteena kunniallisen kuoleman jälkeen oli Valhalla. eli Mitä tuli tuonpuoleiseen ja parhaaseen paikkaan pääsemiseen, uskonnollisen ohjauksellisen motiivit olivat loppujen lopuksi samankaltaiset, samat vertautuessa kristinuskon tavoitteisiin taivaspaikasta, mutta maisemat olivat erilaiset. Viikinkipäällikön asuinsali viikinkiaikana muistutti Valhallassa olevaa Odinin asuinsijaa. (Harrison 2020, 46.)

²⁵⁸ MacIntyre 2011, 194.

²⁵⁹ Harrison 2020, 105.

²⁶⁰ Tarkiainen 2010, 64; Haavio, 2019, 1–12; Harva: *Suomalaisten muinaisuusko* passim.

²⁶¹ Mäkipelto 1998, 99–100.

²⁶² Pipping 1963, 64–69. ” Se oli erityisen kaunis ja sinne mahtui paljon ihmisiä.”

²⁶³ Lönnroth & Linna 2013, 19–20.

Kuningas Maunu käytti kirkkoa rituaalinsa välineenä ja symbolina, ja sai kirkollisen hyväntekijän maineen. Jaksossa Kuningas Maunu – kirkon hyväntekijä (*Kung Magnus – kyrkans välgörare*)²⁶⁴ selostettiin hallitsijan ja kirkon suhdetta uskonnollisessa rituaalissa.

<p>”Han lagde ther then första steen thz war the frwor enkte i geen han gaff them ther redho i händer hundrada mark sölffs alla i sänder Tessa almoso ok andra slika the möta honom nw i himmerike”²⁶⁵</p>	<p>”Hän laski ensimmäisen kiven, Nunnilla ei ollut mitään sitä vastaan, hän antoi heille suoraan käteen sata markkaa jokaiselle kaiken almunsa yhtä aikaa nämä odottavat häntä nyt taivaan valtakunnassa”</p>
---	---

Kronikassa Maunusta tehtiin kirkon anteliaan hallitsija. Muut hallitsijat eivät olleet yhtä avokätisiä, eikä heidän kerrottu tehneen tällaisia uskonnollisia rituaaleja. Hän laski ensimmäisen kiven eli jota voisi kutsua kirkon pohjakiveksi ja nunnat olivat tähän tyytyväisiä – toisin sanoen hän rakensi rituaalissaan kirkon pohjan. Hän jakoi myös omaisuuttaan, jotta hänet olisi kuvattu anteliaaksi.

Kirkko ja Maunun hyvä teko toimivat symbolina ja kielikuvana Maunun kristillisistä hyveistä ja tavoista. Palkkio hyväntekeväisyydestä odotti taivaassa, kuten kristinuskon hyveiden periaatteisiin kuuluu. Jaksossa kerrottiin lisäksi siitä, että kuningas rakennutti monta luostaria ja antaa näistä yhden munkeille omakseen.

Ritarit ottivat ja seurasivat tämän tapoja. He uskoutuivat, kuten arvata saattaa, kristinuskolle ja taistelivat uskontonsa puolesta. Elämä oli omistettu kirkolle, kristinuskolle ja ennen kaikkea hyveitä huokuvalla hallitsijalle. Ritaritkin pyrkivät lahjoittamaan kirkolle ja pyrkivät toimimaan kirkon asettamien arvojen mukaan. On merkillepantavaa, että kuningas Maunu käytti uskonnollista paikkaa ritariksi lyömisessä. Lyödessään poikansa Birgerin ritariksi Maunu yhdisti ritariuden ja kristinuskon.²⁶⁶

²⁶⁴ Jansson 1987, 66.

²⁶⁵ Pipping 1963, 68–69.

²⁶⁶ Lönnroth & Linna 2013, 61–63.

<p>”Konung birger war ther til riddara giord rät vpa the sama jordh ther thz kloster stander nw aa marge dande men waro ther tha han wart riddare aff sin fader”²⁶⁷</p>	<p>“Kuningas Birgerista tehtiin siellä ritari paikalla pyhällä, samassa jolla luostari nyt lepää paljon siellä oli arvovaltaisia miehiä hänestä tuli ritari isänsä kädestä”</p>
--	---

Kuninkaan tavoilla ja hyveillä sekä ritarirituaaleilla oli läheinen suhde. Kuningas saattoi olla myös ritari ja jakaa nämä samat arvot. Asetetut arvot olivat kristilliset ja puhtoiset, kuten kristinuskon hyveiltä tuli odottaa.

Samassa jaksossa selostettiin myös sitä, miten Maunun pitäessä hovia Tukholmassa, ritareiksi lyötiin kerralla neljäkymmentä miestä. Täten oli kyse suuremmasta kristinuskoon sitoutuvasta ritarirituaalista. Ritariksi lyömiseen oli kytkettävä kristinuskon symboliset hyveet ja periaatteet.

<p>“Sidhan ward aff konungs birger hand en förste riddere aff främade land Hertugh albrikt aff brwnswik en stolt herra ok höwelik Sidhan wart ather aff hans hende wel fyretighio riddara för han wende”²⁶⁸</p>	<p>“Kuningas Birgerin kädestä lyötiin ensimmäiseksi ulkomaalaiseksi ritariksi Herttua Albrecht Braunschwitingista ylpeä ja ylhäisä herra Sitten lyötiin ritariksi hänen kädestään vielä neljäkymmentä muuta.”</p>
---	--

²⁶⁷ Pipping 1963, 65.

²⁶⁸ Pipping 1963, 65.

4.3 Papit ja ritarit

Pappeja, kuninkaita ja ritareita yhdisti yksi kristinuskon keskeinen rituaali eli rukous, muutoin papisto jäi kronikassa sivurooliin. Heidät esitettiin useimmiten kuninkaiden ritarien näkökulmasta. Nämä taasen noudattivat pappien opetuksia hyveistä.

Jaksossa Kuningas Valdemar ja hänen veljiensä kiista (*Osämja mellan Valdemar och hans bröder*)²⁶⁹ papit poikkeuksellisesti esitettiin aktiivisiksi toimijoiksi. Seitsemän piispaa yritti rakentaa sopua kuningas Valdemarin ja tämän veljien välille, jotta olisi vältetty konflikti. Hengellinen rälssi pyrki näin ajamaan kristinuskon hyveitä ja tapoja sisäisten riitojen ratkaisemiseksi. Kuningas ei kuunnellut piispoja, vaan kävi mielellään suoraan konfliktiin. Kuningas halutessaan kykeni halutessaan ohittamaan papiston neuvot.

“Siw biscopa varo ther tha Thz war mothe thera vilia at them skulle nokot at skilia biscop benkt han sagde swa myne bröder i skulin mik swa forsta at jak er ider rette broder bade vm fader ok swa aff moder Jak vil ider myn deel aff rikit giffua ther til i vilin mz nade liffua Kyrkian orkar mik wäl födha mina dagha alt til myn dödha Thot hwario skildos the vsatte” ²⁷⁰	“Seitsemän piispaa siellä oli, vastoin heidän tahtoon veljille oli syntynyt välirikko Niin sanoi piispa Pentti ²⁷¹ : minun veljeni ymmärtäkää olen teidän oikea veljenne molemmista, niin isästä ja äidistä annan osani teille valtakunnasta jos suostutte elämään rauhassa Kirkko ruokkii minut hyvin päivieni loppuun saakka Kuitenkin kaikki erosivat ilman sovintoa”
---	--

²⁶⁹ Jansson 1987, 49.

²⁷⁰ Pipping 1963, 37.

²⁷¹ Bengt Benedictus.

Kronikan säkeet osoittavat, että valta oli täysin kuninkaalla, joka oli saanut valtansa Jumalalta, ja hierarkkisten sääntöjen mukaan kuninkaan käskyjä tottelevalla ritaristolla. Kuninkaan hyveenä oli viisaus.²⁷² Neuvotteluiden jälkeen kuningas Valdemar ja hänen veljensä herttua Maunu ajautuivat taisteluun, joka päättyi kuninkaan tappioon.²⁷³

Piispa kuvattiin kristinuskon hyveitä kannattavana ja periaatteita noudattavana henkilönä ja symbolina, joka pyrki rakentamaan sovintoa, kristinuskon arvojen mukaisesti. Se, ettei piispan tyhjiin valuneesta työstä ylipäättään kerrottiin, johtui luultavasti siitä, että kronikan kirjoittaja halusi kritisoida veljesten itsekästä ratkaisua kristinuskon periaatteiden vastaisena.

4.4 Kun pakanat, barbaarit ja kristityt kohtaavat

Eerikinkronikassa on useita kristittyjen ja pakanoiden kohtaamisia. Ne ovat aina sotaisia, ensimmäistäkään rauhanomaista kohtaamista ei mainita, vaan eipä rauhanomaisissa tapaamisissa mitään jännittävää, saati symbolista kerrottavaa olisi ollutkaan. Kohtaamiset barbaarien, pakanoiden ja kristittyjen johtivat poikkeuksetta taisteluun. Taistelukuvaukset olivat verisiä, niissä korostettiin ritareiden rohkeutta. Siten ne tavallaan edustivat rituaalista symboliikkaa, jossa hyvä ja paha kohtasivat. Taisteluihin ujutettiin uskonnollisten rituaalien piirteitä. Kronikassa kristityt tapasivat kutsua Jumalaa avukseen ja huusivat rukouksiaan verihurmeen keskellä. Pakanat (hedin) ja barbaarit jätettiin kasvottomiksi. Heitä kylläkin voitiin kuvailla adjektiivien sen mukaan, mistä he olivat kotoisin.²⁷⁴

Säkeissä Ruotsalaisten tappio Maankruunussa (*Svenskarnas neredlag vid Landskrona*)²⁷⁵ kristityt ruotsalaiset olivat jääneet ansaan Maankruunun linnan kellariin.²⁷⁶ Poikkeuksellisesti ritari Sten pyrki keskustelemaan venäläisten pakanoiden kanssa tarjotessaan antautumista.²⁷⁷

²⁷² Bagge 2013, 165.

²⁷³ Pipping 1963, 37–41.

²⁷⁴ Kuvauksia löytyy Eerikinkronikasta esimerkiksi seuraavilla adjektiiveilla: karelom: karjalainen, ingerboo: inkeriläinen ja rytza: venäläinen. Jaakkolan kertomasta suomalaisesta barbaarikristillisestä rakenteesta ja yhteiskunnasta ei kuitenkaan missään näistä säkeistä ollut viitteitä.

²⁷⁵ Jansson 1987, 83.

²⁷⁶ Linna, joka sijaitsi Inkerinmaalla. Lönnroth & Linna 2013, 102, 108.

²⁷⁷ Pipping 1963, 93–95. Ritari Sten kuvataan kronikan säkeissä kelvollisena päällikkönä ja ritarina.

<p>“Huar bleff döder i synne vra Marger wart ther dräpin som siwker laa Herra Sten talade til rytzana swa pläghin i ey godha men at faa Lagdo fra sik sin wapn ok villo sik giffua thy at hwaryom war kärt at liffua wy kunnom wel träla i wara dagha ärffwoda bära lypta ok dragha”²⁷⁸</p>	<p>”Jokainen paikkaansa tapettiin niin sairaat sijoilleen surmattiin Herra Sten puhui venäläisille näin: Ettekö ota hyviä miehiä vangiksi Laskien aseensa ja haluten antautua Sillä jokainen meistä haluaa elää Voimme olla orjina viimeiseen asti tehdä työtä, nostaa ja vetää.”</p>
---	--

Venäläiset eivät vastanneet toivotulla tavalla, vaan tarttuivat aseisiin. He surmasivat Torkkeli Antinpojan, joka ei halunnut antautua Stenin tavoin.

<p>”Torkil andersson swarade tha gröt ey marskins hierta swa en rytz sköt han med eth spiwt aat brystet in ok at ryggen wth Swa at han styrte nider i stadh sidhan finge the i källaren waro eth badh en from hälade het karl haak hans eghin sälle han i häll saak han haffde rytza kleder vpa ok ville jn i kellaren gaa han wart thy dräpin at han honom ey kende”²⁷⁹</p>	<p>”Torkkeli Antinpoika vastasi näin: älä murra marskin sydäntä venäläinen pisti häntä keihäällä rinnasta läpi ja selästä ulos niille sijoilleen hän tuupertui niin alkoi kellarissa polttava taisto Erään Kaarle Haakin löi kuoliaaksi oma toveri hänellä oli venäläisten vaatteet hänen pyrkiessään kellariin hänet tapettiin siksi, koska kukaan ei häntä tun- nistanut”.</p>
--	---

²⁷⁸ Pipping 1963, 102.

²⁷⁹ Pipping 1963, 102.

Jakso osoittaa selvästi, että kronikassa haluttiin esittää kristittyjen ja pakanoiden välinen ristiiriita. Se oli jokseenkin sovittamaton.

Kristityt olivat armollisia ja pyrkivät antautumaan kristinuskon hyveiden periaatteiden mukaisesti. Keskustelu toimi sosiaalisena rituaalina siinä mielessä, että kristittyjen paremmuutta korostettiin armon ja anteeksiannon kautta. Vastaavasti korostettiin pakanoiden pahuutta, likaisuutta, arvaamattomuutta, raakuutta ja armottomuutta. Tapahtumat päättyivät taisteluihin. Taistelutoverin vanhinko kuolema entisestään korosti tragediaa ja osoitti, että pakanoiden armottomuus kohtasi myös vihollisen vaatteisiin puetun viattoman vangin.

5 YHTEENVETO - NIIN JUHLASSA, SODASSA, JUMALASSA, VERESSÄ KUIN VIINISSÄ

Tutkimuskysymykseni käsittelivät Eerikinkronikan ritarirituaaleja. Tutkielmassani hain vastauksia siihen, miten keskiaikaiset ritarirituaalit ilmenivät kronikassa, mikä niiden perimmäinen tarkoitus oli ja miksi niitä harjoitettiin.

Eerikinkronikka kirjoitettiin aatelille, ja siksi siinä kuvattiin tarkasti maallisen rälssin ja hallitsijoiden maailmaa sekä ympäristöä. Voidaan todeta, että on edustanut tätä säätyjaossa asetettua aatelin asemaa. Voidaan myös arvella, että kronikka on ohjeistanut seuraavia sukupolvia siinä, miten maata tulisi hallita ja rituaalit sosiaalisella, fyysisellä ja uskonnollisella tasolla tulisi toteuttaa oikein, jotta hallitseminen olisi helpompaa.

Eerikinkronikassa ritarirituaalit ilmenivät monissa muodoissaan. Jokaisella rituaalilla oli oma merkityksensä, ja niiden avulla pyrittiin osoittamaan valtaa, vastavuoroisuutta ja kristillisiä hyveitä.

Pohjoiset ritarirituaalit liittyivät myös käytökseen ja kulttuurillisiin tapoihin. Ne olivat yleisesti hyväksyttäviä toistuvia toimintoja, joilla osoitettiin kunnioitusta hallitsijaa ja ritarikuntaa yhdistävää ritarikulttuuria kohtaan sekä hyveellisen elämän periaatteita. Rituaalit kattoivat kristinuskossa asetetut arvot ja siitä kumpuaviin symboleineen, sekä aikakauden sosiaaliset ja fyysiset rituaalinormit. Fyysisissä rituaaleissa painottuivat taistelut. Sosiaaliset rituaalit esiintyivät suurena juhlimisena, syömisenä, juomisenä ja yhteyksien rakentamisena.

Turnajaisten ja mittelöiden yhtenä tarkoituksena oli pitojen hauskuuttamisen lisäksi harjoittaa ritareita tulevaan sodankäyntiin ja ritarien yhteisöllisyyden ylläpito. Turnajaisilla ja

ritarirituaaleilla oli se yhteys, että turnajaisilla ylläpidettiin ritarien sotilaallista kuntoa ja järjestystä sekä valmistauduttiin taisteluihin. Lisäksi turnajaisissa otettiin mittaa maskuliinisuudesta eli miehisyydestä ja soturiudesta. Taitavimmat ja voittoisimmat palkittiin etuuskin, kuten pitotarjoomusten, ruoan ja alkoholin ohella myös kulttuurillisesti. Palkkioksi saatiin arvonimen muassa valtaa ja mainetta, ja toisaalta sosiaalisia kontakteja. Ritarien nimet jäivät elämään teoksissa, kuten kronikoissa. Kronikoihin päätyneet ritarit toimivat ritarikulttuurin leviämisen esimerkkeinä. Juhlia ja pitoja pidettiin usein ennen sotaan lähtöä, sosiaalisena ritarirituaalina, koska ei tiedetty, että palattaisiinko retkiltä takaisin.

Kronikassa kerrottiin usein ritariksi lyömisestä – osittain siksi, että heitä kaatui taistelukentällä, ja osittain siksi, että vahvistettiin sotajoukkoja. Hyvät etuudet ja maine houkuttelivat ritarin arvonimen hankkimiseen. Kuninkaalle ratsupalvelua suorittaneet ritarit saivat palkkioksi lähes mitä tahtoivat. Vaikka ritarit periaatteessa olivat yhtenäinen joukko ja jakoivat samanlaisia hyveellisiä arvoja, he järjestäytyivät hierarkkisesti. Tunnetuimmat sekä rohkeimmat johtivat taisteluita.

Uskonnollisten elementtien vähäisyyttä kronikassa selittää todennäköisesti se, että kristinuskon juurtuminen Ruotsin valtakuntaan ei ollut vielä kovinkaan pysyvää. Uskonnolliset rituaalit, asettivat kehykset sosiaalisten ja fyysisten rituaalien ympärille. Se kaikki mikä kirkolle sallittua oli myös esimerkiksi hallitsijalle sallittavissa. Uskonnolliset rituaalitkin liittyivät kiinteästi valtakäyttöön pönkittäessään yhteiskunnan hierarkkista rakennetta.²⁸⁰ Hallitsijan ollessa hyveellisiltä piirteiltään moitteeton ja suorittaessaan kristinuskon rituaaleja, hänellä saattoi olla kaikki hyvin. Ritarit ottivat hänestä mallia ja pyrkivät lähelle häntä. Eerikinkronikassa kristinusko jäi silti taustalle. Kristinuskoon kuuluvat rituaali ilmenivät erilaisten Jumalaa kutsuvien rukousten muodossa. Uskontoon liittyvissä ritarirituaaleissa vahvistettiin niitä hyveitä, jotka katsottiin tarpeelliseksi taivaspaikan takaamiseksi. Tällaisia rituaaleja oli hyväntekeväisyys kirkolle Jumalan palvelemisen nimessä. Kristinuskon symboliikka oli kiinteä osa ritarikulttuuria, joten symboleita käytettiin kernaasti etikettimäisissä sanonnoissa ja kristinuskon hyveiden periaatteiden seuraamisessa ja osoittamisessa.

Ritarirituaalit olivat läsnä erilaisissa tilanteissa, joissa sosiaaliset ja fyysiset rituaalit, kuten peitsentaitto, esittivät pääosaa. Rituaalien muodot toimivat yhdessä erilaisissa tilanteissa,

²⁸⁰ Småberg 2012, 31.

vaikka niitä olisikin tarkasteltu erillisinä elementteinä. Sosiaalisilla ritarirituaaleilla edesautettiin ritarikulttuurin leviämistä Pohjoismaissa. Uskonnolliset rituaalit, kuten välillä väkivaltaiseksi äitynyt käännytystyö levittivät kristinuskoa.

Rituaalit heijastivat sitä keskiaikaista yhteiskuntaa, joka nähtiin tuolloin hyveelliseksi ja jonka arvoja tuli noudattaa. Ritarien oli luonnollisesti seurattava hyveitä sekä tapoja eli toimittava ritarirituaalien mukaan.

Ritarit halusivat tietysti huvitella, joten erilaisia kestitöitä ja juhlia järjestettiin. Huvitellessaankin ritarin oli noudatettava kristillisen moraalin ohjenuoraa. Karnevaalien kaltaisia vallattomien juhlia Eerikinkronikasta ei löydy.²⁸¹ Pohjoismaissa ritarien, vallassa olevien juhlat eli pidot olivat hillitympiä.

Ruotsissa haluttiin ottaa mallia Euroopassa yleistyvistä keskiaikaisista tavoista ja ritari-ihanteista, jotka tulivat kristinuskon myötä arvostetuiksi. Turnajaiset, pidot, symboliikka, häät, tanssit ja leikit seurasivat mallia, joka oli yleinen muuallakin ajan Euroopassa. Ritareita pidettiin pohjoisessa myös vallan pelinappuloina. He palvelivat kuningasta ja täyttäessään heihin asetetut odotukset he saivat palkkioksi sen, mitä olivat halunneet. Ruotsissa otettiin mallia erityisesti Saksasta ja muualta Keski-Euroopasta. Eerikinkronikan yhtäläisyydet esimerkiksi anglosaksisiin kronikoihin ja Keski-Euroopan ihanteisiin ei olleet sattumaa vaan tietoisesti haettua tapa rakentaa yhteneväisiä kulttuurillisia rituaalitapoja. Saksalaisten kronikoiden luoma esikuva näkyykin Eerikinkronikassa melko hyvin. Epäilemättä tavat ja käsitykset maailmasta siirtyivät kulttuurisena lainana Saksasta.²⁸²

Kruunajaisissa ritariksi lyöminen oli erikoistapaus ja osoittaa, että ritarius ritarikulttuuri oli mieheyden mitta. Jos esimerkillinen ja hyveellinen kuningas lyötiin ritariksi tai halusi olla ritari, miksi kukaan muukaan olisi halunnut kieltäytyä vastaavasta kunnia.

Linnat, kartanot ja muut henkisen sekä maallisen rälssin asumukset toimivat näinä ritarirituaalien suorittamisen paikkoina. Ne olivat myös vallan symboleja ja edustivat ritarikulttuuria ulkoisesti.

²⁸¹ Lamberg 1998, 63.

²⁸² Tarkiainen 2010, 163.

Säkeet, joissa kuvattiin kolmivuotiaan Maunu Eerikinpojan nousua kahden valtakunnan kuninkaaksi päättävät Eerikinkronikan.²⁸³ Säkeissä kiteytyy se, mistä keskiajalla valta lähti, mihin valta päättyi, miten kuningasta arvostettiin ja millä tavoin hallitsijan valinta heijastui maalliseen rälssiin. Kirjoittaja laati tapahtumasta rituaalimaisen ja uskonnollisen ylistyksen ilman kruunajaisten tuomaa ritarirituaalin voimaa. Oletettavasti Moran kivillä valinnan tekivät ne hengellisen ja maallisen herrat, eli ritarit, joiden esi-isät olivat katselleet kruunajaisia vierestä ennen kuin tulivat lyödyiksi ritareiksi.

<p>”thz skal ä fram var herra wil han wart konunger i Norighe thz will gud at thz skulle skee han er nw konunger ouer tw rike faa crisne konunge liffua nw slike Then ära han fik ok hauer än thz wlte honom gud ok vplenzske men”²⁸⁴</p>	<p>”Niin kuten herramme tahtoi hänestä tuli Norjan kuningas tämä oli Jumalan tahto hänestä tuli kahden valtakunnan kuningas ei ole toista kristittyä kuningasta samankaltaista kunnia, jonka hän sai, soi vielä Niin Jumala ja uplannin miehet”</p>
--	---

Tässä tapauksessa kuningas valittiin herrojen toimesta yhteisessä kokouksessa Moran kivillä. Maunu Eerikinpoika oli kuninkaaksi valittaessaan kolmevuotias.²⁸⁵

Eerikinkronikassa selostettiin ritarimantiikan ja ritarikulttuurin tunkeutumista Pohjoismaihin.²⁸⁶ Täällä saksalaisperäiset kristinuskon sävyttämät ritarirituaalit kehittyivät ja yhdistyessään varhempaan väistyvään maskuliiniseen viikinkikulttuuriin muodostivat omintaisen pohjoisen ritarikulttuurin.

²⁸³ Pipping 1963, 254–258.

²⁸⁴ Pipping 1963, 259.

²⁸⁵ Pipping 1963, 254–258.

²⁸⁶ Harrison 2020, 269.

Lähteet

Painettu alkuperäisaineisto

Pipping, Rolf. *Kommentär till Erikskrönikan. Enligt Cod. Holm. D2 jämte avvikande läsararter ur andra handskrifter*. 1963.

[<https://litteraturbanken.se/f%C3%B6rfattare/Anonym/titlar/Erikskr%C3%B6nikan1963/sida/iii/faksimil>]

Jansson, Sven-Bertil, *Erikskrönikan*. Stockholm: Tiden, 1987.

Lönnroth, Harry & Linna, Martti, *Eerikinkronikka*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2013.

Tutkimuskirjallisuus

Aaltola, Juhani. *Ikkunoita Tutkimusmetodeihin: II, näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 2010.

Aalto, Sirpa (2009), Islantilaiset saagat historiantutkimuksen lähteinä. Teoksessa: Lamberg, Marko (toim.), Lahtinen, Anu (toim.), Niiranen, Susanna (toim.) *Keskiajan avain*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 66–75.

Alasuutari, Pertti. *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino, 2011.

Ailio, Julius. *Hämeen linnan esi- ja rakennushistoria. Hämeenlinnan kaupungin historia I*. Hämeenlinna: Hämeenlinnan kaupunki, 1917.

Arnold, John H. *What is Medieval History?* Polity Press, 2008.

Bergqvist, Kim. *Osämja och fiendskap mellan kungar och stormän Lojalitetskonflikter och politiska värden i Norge och Sverige, c. 1250–1370*, 2019.

Boute, Bruno. Småberg, Thomas. *Devising Order: Socio-religious Models, Rituals, and the Performativity of Practice*. Leiden; Boston: Brill, 2013.

Carlquist, Erik. Hogg, Peter C., Österberg, Eva. *The Chronicle of Duke Erik: A Verse Epic from Medieval Sweden*. Lund, Sweden: Nordic Academic Press, 2012.

Carlquist, Erik. Hogg, Peter C. Alvered, Zeth. *Erikskrönikan: En medeltida krönika i nusvensk version*. Lund: Nordic Academic Press, 2019.

- Dahl, Robert A. *The Concept of Power*. Behavioral Science 2, no. 3 (1957): 201-215. [https://dx.doi.org/10.1002/bs.3830020303.]
- Douglas, Mary. *Purity and Danger: An Analysis of Concept of Pollution and Taboo*. London; New York: Routledge, 2003.
- Fletcher, Richard. *Bloodfeud: Murder and Revenge in Anglo-Saxon England*. London: Penguin Books, 2002.
- Haavio, Martti. Piela, Ulla. *Suomalainen Mytologia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2019.
- Harrison, Dick. *Sveriges Medeltid*. Lund: Historiska media, 2020.
- Harva, Uno. Anttonen, Veikko. *Suomalaisten Muinaisuus*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2018.
- Heikkinen, Antero. *Uuden aikakauden kynnyksellä: elämä varhaismodernissa Euroopassa*. Helsinki: Gaudeamus, 2018.
- Heikkinen, Antero. *Vallan Tulkit: Historiallinen ajattelu Euroopassa antiikin päivinä ja varhaiskeskiajalla (n. 500 EKr. - 1000 JKr.)*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2009. [https://www.ellibslibrary.com/book/9789523455412] Viitattu 23.10.2021.
- Jaakkola, Jalmari. *Pyhän Eerikin pyhimystraditionin, kultin ja legendan synty*. Helsingin yliopisto, 1922.
- Jaakkola, Jalmari. *Suomen historia III – Suomen varhaiskeskiaika*. Porvoo: Werner Söderström osakeyhtiö kirjapaino, 1938.
- Juhila, Kirsi (2016), ”Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät”. Teoksessa: Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi, Suoninen, Eero. *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 2016.
- Juhila, Kirsi, Suoninen, Eero (2016), ”Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä”. Teoksessa: Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi, Suoninen, Eero. *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 2016.
- Jokinen, Arja. Juhila, Kirsi. Suoninen, Eero. *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 2016.

Jokinen, Arja (2016), ”Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen”. Teoksessa: Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi, Suoninen Eero. Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 2016.

Järvi, Petteri (2009), ”Heraldiikka”. Teoksessa: Lamberg, Marko (toim.), Lahtinen, Anu (toim.), Niiranen, Susanna (toim.) Keskiajan avain. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 257–264.

Grandjean, Johnny & Jakobsen, Gøgsig (2013) ”What Jesus means is...”: The Dominican Order as Theological Authority for Laity and Clergy in Medieval Northern Europe”. Teoksessa: Kangas, Sini (toim.), Korpiola, Mia (toim.), Ainonen, Tuija (toim.) *Authorities in the Middle Ages: Influence, Legitimacy, and Power in Medieval Society*. Berlin: Walter de Gruyter, 2013. 123–144.

Bagge, Sverre (2013) ”From Fist to Scepter: Authority in Norway in the Middle Ages”. Teoksessa: Kangas, Sini (toim.), Korpiola, Mia (toim.), Ainonen, Tuija (toim.) *Authorities in the Middle Ages: Influence, Legitimacy, and Power in Medieval Society*. Berlin: Walter de Gruyter, 2013. 161–181.

Kallioinen, Mika. *Kirkon ja kruunun välissä. Suomalaiset ja keskiaika*. Helsinki: Edita, 2001.

Mirkka Lappalainen (2017) ”Loyal Servants of the King and the Crown (1620–1680): Stewards and Governors in Sweden before the Age of Absolutism”. Teoksessa: Karonen, Petri (toim.) & Hakanen, Marko (toim.) *Personal Agency at the Swedish Age of Greatness 1560–1720*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2017.

Kallioinen, Mika (1998) ”Kohti rationaalista – yrittäjyys ja kapitalismin henki esimodernissa yhteiskunnassa”. Teoksessa: Niiranen, Susanna (toim.) & Lamberg, Marko (toim.) *Ihmeiden peili: keskiajan ihmisen maailmankuva*. Jyväskylä: Atena, 1998. 31–53.

Karras, Ruth Mazo. *From Boys to Men. Formations of Masculinity in Late Medieval-Europe*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2003.

Karras, Ruth Mazo. *Unmarriages: Women, Men, and Sexual Unions in the Middle Ages*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2012.

Kerkkonen, Gunvor. Maliniemi, Aarno. Nordman, Carl-Axel, Pohjolan-Pirhonen, Helge (1961) ”Gästning”. Teoksessa: Kerkkonen, Gunvor (toim.), Pohjolan-Pirhonen, Helge (toim.) *Kulturhistorisk Lexicon – för nordisk medeltid, från vikingtid till reformationstid*. A-B Örnförlaget. Helsinki 1961.

- Koikkalainen, Petri. Korvela, Paul-Erik. *Klassiset poliittiset ajattelijat*. Tampere: Vastapaino, 2012.
- Koskinen, Ulla. *Hyvien miesten valtakunta: Arvid Henrikinpoika Tawast ja aatelin toimintakulttuuri 1500-luvun lopun Suomessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2011.
- Kukkonen, Taneli (2012), ”Aristoteles”. Teoksessa: Koikkalainen, Petri (toim.) & Korvela, Paul-Erik (toim.) *Klassiset poliittiset ajattelijat*. Tampere: Vastapaino, 2012. 53–82.
- Lamberg, Marko (1998), ”Arvokkuus, valta, ja huumori myöhäiskeskiajan yhteiskunnassa”. Teoksessa: Niiranen, Susanna (toim.) & Lamberg, Marko (toim.) *Ihmeiden peili: keskiajan ihmisen maailmankuva*. Jyväskylä: Atena, 1998. 55–80.
- Lamberg, Marko. *Jöns Budde: Birgittalaisveli ja hänen teoksensa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2007.
- Lamberg, Marko. *Päättön ritari: Kauhutarinoita keskiajalta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2012.
- Lamberg, Marko (toim.), Lahtinen, Anu (toim.), Niiranen, Susanna (toim.) *Keskiajan avain*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2009.
- Lehtinen, Erkki. *Suomen varhaishistorian ja ristiretkikauden kuvasta uskonpuhdistus -ja suurvalta- aikana*. Jyväskylä, Suomen Historiallinen Seura, 1968.
- Lehtonen, Tuomas M. S. *Fortuna, Money, and the Sublunar World: Twelfth-century Ethical Poetics and the Satirical Poetry of the Carmina Burana*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, 1995.
- Lidman, Satu, Koskivirta, Anu, Eilola, Jari (toim.), *Historiantutkimuksen etiikka*. Gaudeamus 2017.
- Loux, Michael J. *Metaphysics: A Contemporary Introduction*. New York; London: Routledge, 2006.
- MacIntyre, Alasdair C. *After Virtue*. Bloomsbury, 2011.
- Merisalo, Outi. *Manu Scripta: Länsimaisen kirjan historia keskiajalla (500–1500)*. Jyväskylä, Kampus Kustannus, 2003.

Niiranen, Anna. *“The Health and Happiness of the Expectant Mother”*: *Constructions of Pregnancy and Childbirth in British Medical Writings, 1840–1902*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2020

Niiranen, Susanna. *“Miroir De Mérite”*: *Valeurs Sociales, Rôles Et Image De La Femme Dans Les Textes Médiévaux Des Trobairitz*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2009.

Niiranen, Susanna (toim.) & Lamberg, Marko (toim.) *Ihmeiden peili: keskiajan ihmisen maailmankuva*. Jyväskylä: Atena, 1998.

Niiranen, Susanna (1998), ”Veijareita ja pyhimyksiä, löppöjä ja kaunokaisia – trubaduuriin suhtautumistapoja runojensa naisiin” Teoksessa: Niiranen, Susanna (toim.) & Lamberg, Marko (toim.) *Ihmeiden peili: keskiajan ihmisen maailmankuva*. Jyväskylä: Atena, 1998. 113–131.

Niiranen, Susanna (2009), Keskiajan kirjallisuus historiantutkijan lähteenä. Teoksessa: Lamberg, Marko (toim.), Lahtinen, Anu (toim.), Niiranen, Susanna (toim.) *Keskiajan avain*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 55–65.

Norring, Petteri. *Eli F. Heckscher, Eino Jutikkala ja Pohjoismainen Yhteiskuntahistoria*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2018.

Line, Philip. *Kingship and State Formation in Sweden, 1130-1290*. Leiden; Boston: Brill, 2007.

Linkomies, Edwin (toim.), Eskola, Pentti, Myberg, P.J., Suviranta, B.R, Jäntti, Jalmari, Ravila, Paavo, Virtanen, A.I, Korhonen, Arvi, Rekola, Aarne, Väisälä, Vilho. *Oma Maa: Tietokirja Suomen Kodeille*. Porvoo: WSOY, 1926.

Mäkipelto, Anne (1998), ”Harmonisen sopusoinnun miellyttävyyttä – aikuisten leikit ja hovit osana keskiaikaisia arvoja”. Teoksessa: Niiranen, Susanna (toim.) & Lamberg, Marko (toim.) *Ihmeiden peili: keskiajan ihmisen maailmankuva*. Jyväskylä: Atena, 1998. 83–111.

Koskivirta, Anu & Matikainen, Olli (2019) ”Väkivallan ja valtion uhrit – henkirikosten ja kuolemanrangaistuksen historiaa”. Teoksessa: Pajari, Ilona (toim.), Jalonen, Jussi (toim.), Miettinen, Riikka(toim.), Kanerva, Kirsi(toim.) *Suomalaisen kuoleman historia*. Helsinki: Gaudeamus, 2019. 184–216.

Piippo, Mikko (2009), ”Kronologia – oppi ajan mittaamisesta.” Teoksessa: Lamberg, Marko (toim.), Lahtinen, Anu (toim.), Niiranen, Susanna (toim.) *Keskiajan avain*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 403.

Pöysä, Jyrki (toim.), Järviluoma, Helmi (toim.), Vakimo, Sinikka (toim.). *Vaeltavat metodit*. Joensuu, Tiedekirja, 2010.

Pöysä, Jyrki (2010) ”Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina”. Teoksessa: Pöysä, Jyrki (toim.), Järviluoma, Helmi (toim.), Vakimo, Sinikka (toim.). *Vaeltavat metodit*. Joensuu, Tiedekirja, 2010. 331–360.

Renvall, Pentti. *Nykyajan historiantutkimus*. Porvoo; Helsinki; Juva: WSOY, 1983.

Renvall, Pentti. *Historiantutkimuksen työmenetelmät*. Porvoo: WSOY, 1947.

Renvall, Pentti. *Eräästä historiallisen kritiikin perusedellytyksestä. Ajatus. Filosofisen yhdistyksen vuosikirja X*, s. 190–200. Porvoo: WSOY, 1941.

Räihä, Antti. *Jatkuvuus ja muutosten hallinta: Hamina ja Lappeenranta Ruotsin ja Venäjän Alaisuudessa 1720–1760-luvuilla*. Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2012.

Sarviaho, Samu. *Ikuinen Rauha: Vuoden 1323 Pähkinäsaaren rauha suomalaisessa historiantutkimuksessa ja historiakulttuurissa 1800- ja 1900-luvuilla*. Oulu: Oulun yliopisto, 2017.

Småberg, Thomas, Hermanson, Lars, Orning, Hans Jacob, Jezierski Wojtek, *Mead and Beer and Cherry Wine and Wine Both Red and White... ” Feasts, Courts and Conflict in Fourteenth-Century Sweden, in Rituals, Performatives, and Political Order in Northern Europe, c. 650–1350*. Brepols 2015.

Småberg, Thomas, *Rituals of Greeting and Farewell. Reflections on a Visit to the Royal Court of Norway in 1302* in Collegium Medievale. Interdisciplinary Journal of Medieval Research volum 25. 2012.

Småberg, Thomas, *Det stängda frälset. Makt och eliter i det medeltida lokalsamhället: Marks och Kinds härader i Västergötland ca 1390–1520*. Göteborgs Universitet. 2004

Småberg, Thomas. *Ideal och identiteter: Föreställningar kring vänskap i Erikskrönikan och Karlskrönikan*. 2007.

Suvanto, Seppo. *Ruotsin ja Venäjän raja Suomessa ennen Pähkinäsaaren rauhaa*. Helsinki: Suomen historiallinen seura, 1986.

Suoninen, Eero (2016) ”Mistä on perheenäidit tehty?”. Teoksessa: Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi, Suoninen, Eero. *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 2016.

- Söderberg, Johan. *Maailman taloushistoria: Esiteollinen aika*. Tampere: Vastapaino, 2017.
- Tahkokallio, Jaakko. *Pimeä Aika: Kymmenen myyttiä keskiajasta*. Helsinki: Gaudeamus, 2019.
- Tahkokallio, Jaakko (2009), ”Keskiaikainen historiankirjoitus”. Teoksessa: Lamberg, Marko (toim.), Lahtinen, Anu (toim.), Niiranen, Susanna (toim.) *Keskiajan avain*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 39–54.
- Tarkiainen, Kari. *Ruotsin Itämaa: Esihistoriasta Kustaa Vaasaan*. Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland, 2010.
- Tiainen, Jorma O. *Trubaduureista pyhimyksiin: Edustaminen ja julkisuus keskiajalla*. Jyväskylä: Atena, 2006.
- Tuikka, Timo J. *”Kekkosen Konstit”: Urho Kekkosen historia- ja politiikkäkäsitykset teoriasta käytäntöön 1933–1981*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2007.
- Tommila, Päiviö. *Suomen historiankirjoitus. Tutkimuksen historia*. Helsinki: Gaudeamus, 1989.
- Vahtola, Jouko (2003) ”Keskiaika”. Teoksessa: Zetterberg, Seppo (toim.) *Suomen historian Pikkujättiläinen*. Helsinki: WSOY, 2003.
- Vilkuna, Kustaa H. J. *Juomareiden Valtakunta: Suomalaisten Känni ja Kulttuuri 1500–1850*. Helsinki: Teos, 2015.
- Vilkuna, Kustaa H. J. *Neljä Ruumista*. Helsinki: Teos, 2009.
- Weber, Max. *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology. No. 1*. Berkeley, Cal, 1978.
- Weber, Max. *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology. No. 2*. Berkeley, Cal, 1978.
- Yrjönsuuri, Mikko (2012), ”Tuomas Akvinolainen”. Teoksessa: Koikkalainen, Petri (toim.) & Korvela, Paul-Erik (toim.) *Klassiset poliittiset ajattelijat*. Tampere: Vastapaino, 2012. 150–175.

Muut lähteet

Tieteen termipankki

Hakusanalla: Lähiluku

[<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Folkloristiikka:lähiluku>] Viitattu 01.06.2021.

Tieteen termipankki

Hakusanalla: Lähdekritiikki

[<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Historia:lähdekritiikki>] Viitattu 18.08.2021.

Jyväskylän yliopiston koppa

Hakusanalla: Narratiivinen analyysi

[<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/narratiivinen-analyysi>] Viitattu 3.1.2022.

